

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Determinanty a ekonomické dopady meziregionální migrace v České republice
Determinants and Economic Impacts of Interregional Migration in the Czech Republic

Student: Martina Oščádalová
Vedoucí bakalářské práce: doc. Ing. Mariola Pytliková, Ph. D.

Ostrava 2016

Zadání bakalářské práce

Student: **Martina Oščádalová**

Studijní program: B6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor: 6202R027 Národní hospodářství

Téma: **Determinanty a ekonomické dopady meziregionální migrace v České republice**
Determinants and Economic Impacts of Interregional Migration in the Czech Republic

Jazyk vypracování: čeština

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Determinanty migrace
 3. Dopady migrace
 4. Determinanty a dopady meziregionální migrace v České republice
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratek
Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

- BORJAS, George J. *Labor Economics*. 4th ed. New York: McGraw-Hill/Irwin, 2008. ISBN 978-0-07-340282-6.
- EHRENBERG, Ronald G. and Robert S. SMITH. *Modern Labor Economics: Theory and Public Policy*. Boston: Pearson Education, 2011. ISBN 978-0-13-254064-3.
- FIDRMUC, Jan. Migration and Regional Adjustment to Asymmetric Shocks in Transition Economies. *Journal of Comparative Economics*. Vol. 32, No. 2. 2004. pp. 230-247.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. Ing. Mariola Pytlíková, Ph.D.**

Datum zadání: 20.11.2015

Datum odevzdání: 06.05.2016

Ing. Martin Štěpánek, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Prohlašuji, že jsem celou bakalářskou práci, včetně příloh, vypracovala samostatně.

V Ostravě dne 6. 5. 2016

Oščádalová

Martina Oščádalová

Ráda bych tímto poděkovala doc. Ing. Mariole Pytlikové, Ph.D. za odbornou pomoc při vedení a zpracování této bakalářské práce a cenné připomínky, které mi v průběhu tvorby práce poskytla.

OBSAH

1. ÚVOD.....	4
2. DETERMINANTY MIGRACE.....	5
2.1. Definice migrace.....	5
2.2. Ekonomické teorie migrace.....	6
2.2.1. Neoklasická teorie migrace	6
2.2.2. Teorie lidského kapitálu.....	7
2.2.3. Interakční model migrace – Gravitační model.....	10
2.2.4. Rodinná migrace.....	11
2.2.5. Teorie duálního pracovního trhu	12
2.2.6. Teorie sítí	13
2.3. Empirické studie faktorů ovlivňující migraci.....	14
2.4. Empirické studie faktorů ovlivňující migraci – evidence pro ČR.....	16
3. DOPADY MIGRACE – MIGRACE JAKO NÁSTROJ K DLOUHODOBÉ ROVNOVÁZE NA TRHU PRÁCE?.....	20
3.1. Zisky a ztráty ve vztahu k migrantovi jako jedinci	20
3.2. Zisky a ztráty v pohledu hostitelského regionu	22
3.3. Zisky a ztráty v pohledu vysílajícího regionu	25
3.4. Dopady různé elasticity nabídky nebo poptávky.....	25
3.5. Empirické studie dopadů migrace	27
4. DETERMINANTY A DOPADY MEZIREGIONÁLNÍ MIGRACE V ČESKÉ REPUBLICE.....	32
4.1. Vývoj důležitých ukazatelů pro trh práce v České republice.....	32
4.2. Determinanty v České republice	37
4.3. Dopady vnitřní migrace na Českou republiku.....	45
5. ZÁVĚR	51
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	55
SEZNAM ZKRATEK.....	59
PROHLÁŠENÍ O VYUŽITÍ VÝSLEDKŮ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
SEZNAM PŘÍLOH	
JEDNOTLIVÉ PŘÍLOHY	

1. Úvod

V současné době se pojem migrace stává velmi diskutovaným fenoménem, obzvláště v mezinárodní rovině, nicméně také na úrovni národní. Vnitřní migrace mezi regiony významně přispívá k efektivnějšímu využívání výrobního faktoru práce, a proto by měla podporovat ekonomický růst. Sledovat migraci je důležité také z důvodu stárnutí populace, tento jev postihuje vyspělé státy i Českou republiku. Proto je potřeba znát determinanty, které migraci ovlivňují a rovněž její následné dopady na trh práce. Obecně se čeští obyvatelé vyznačují jako málo mobilní pracovní síla.

Práce je členěna do pěti kapitol. Druhá kapitola, pod názvem Determinanty migrace, je věnovaná úvodu do problematiky, tudíž definici migrace, hlavním ekonomickým teoriím, které pomáhají přiblížit a pochopit příčiny migrace. Pozornost je směřovaná i na mezinárodní teorii, tzv. teorii sítí, která může také podnítit meziregionální migraci. V závěru druhé kapitoly jsou zmíněné empirické studie. Následující kapitola se zabývá dopady, které sebou nesou migrační toky z pohledu jednotlivce jako migranta, ale také z pohledu imigračního nebo emigračního regionu. Součástí jsou dopady plynoucí z migrace na rozděleném duálním trhu a vysvětlení důsledků vyvolaných různou elasticitou nabídky nebo poptávky. Obdobně, jako v předchozí části, je i tato završená empirickými analýzami, které se věnují této problematice. Ve čtvrté části této práce je naplněn hlavní cíl prostřednictvím deskriptivní analýzy dat pro Českou republiku, která je doplněna o korelační metodu.

Cílem práce je posoudit na základě teoretických poznatků, s využitím rešerše literatury a deskriptivní analýzy, zda meziregionální migrace slouží jako nástroj k dlouhodobé rovnováze na trhu práce.

2. Determinanty migrace

2.1. Definice migrace

Na začátek je potřebné vymezit nezbytné klíčové pojmy dané problematiky. Henig (2007) vychází z latinského slova *migratio*, které znamená stěhování, přestěhování. Ve své studii rozděluje migraci dle tří kritérií, a to kritérium lokalizace, příčiny, časovosti. Kritérium lokalizace člení na mezinárodní a interní. O mezinárodní migraci hovoří, pokud jde o stěhování na území mezi státy (může jít o migraci kontinentální či mezikontinentální). Naopak pod interní vysvětluje migraci uvnitř státu, kterou dále specifikuje jako regionální či lokální. Podle kritéria příčiny rozlišuje dobrovolnou migraci, kde se rozhoduje potenciální migrant vědomě a na základě dobrovolné volby a nedobrovolnou, kde naopak např. z důvodu politického, environmentálního, náboženského apod. jde o akt rozhodnutí nedobrovolný. Nedobrovolnou migraci lze dále ještě rozdělit podle síly na vnucenou migraci a vynucenou migraci. Někdo, kdo má sílu a moc vnutí jiné osobě migrovat, jedná se tedy o nerovnost mocenských vztahů mezi lidmi. Tento jev se často objevuje v průběhu válek v souvislosti s masovým vyháněním obyvatel (Henig, 2007). Vnucená je zase vyvolána nejčastěji přírodními katastrofami. Henig (2007) dále dle posledního kritéria časovosti rozděluje migraci na dočasnou a permanentní.

Ministerstvo vnitra České republiky (2016) definuje migraci jako přesun jednotlivců i skupin osob v prostoru, který souvisí s porodností a úmrtností. Současně spolu tvoří klíčový prvek v procesu populačního vývoje, který výrazně ovlivňuje společenské a kulturní změny obyvatelstva na všech úrovních. Zmiňuje, že s ekonomickým růstem souběžně roste intenzita migrace.

IOM (2004) pohlíží na migraci v nejširším slova smyslu. Popisuje ji jako geografický pohyb osob nebo skupin osob přes státní hranice nebo v rámci území jednoho státu. Jedná se o pohyb populace zahrnující jakýkoliv přesun obyvatelstva z místa na místo, bez ohledu na délku rozložení a motivy. Pojem migrace proto zastřešuje pohyb uprchlíků, ekonomických migrantů, vysídlených osob, jakož i osob cestujících za jiným účelem, včetně sjednocení rodiny.

2.2. Ekonomické teorie migrace

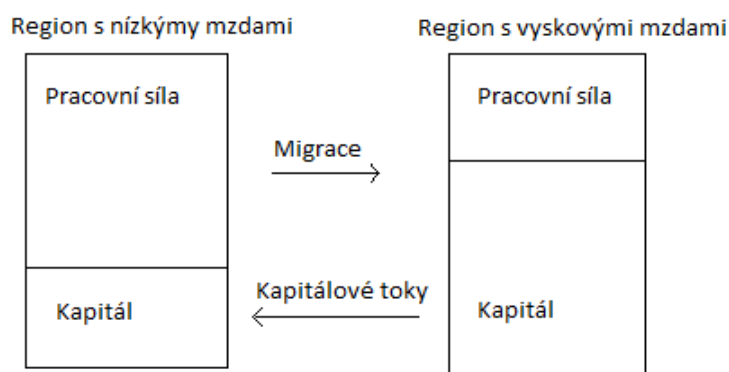
Ekonomické teorie migrace se především snaží vysvětlit, proč lidé opouští jednu zemi či region a stěhují se za prací do jiné země či regionu. Dalším jejich účelem je objasnění dopadů, které přinášejí výhody migrantům. Z důvodu složitosti migrace se v průběhu času vyvinula celá řada různých modelů migrace. Pro vysvětlení je použita původní hypotéza formulovaná J. R. Hicksem, která vysvětluje hlavní důvod migrace jako rozdílné ekonomické výhody, především ve mzdách. Pracovník srovnává rozdíl ve mzdách v hostitelském a domovském regionu, které jsou očištěné o náklady migrace (Ehrenberg a Smith, 2011).

2.2.1. Neoklasická teorie migrace

Neoklasická teorie je základní a nejspíš nejstarší teorií migrace. Podle této teorie je mezinárodní migrace, stejně jako vnitřní migrace, vyvolaná geografickými rozdíly v nabídce a poptávce po pracovní síle. Neoklasická ekonomie se zaměřuje na rozdíly ve mzdách a pracovních podmínkách mezi jednotlivými zeměmi či oblastmi. Obecně je chápán pohyb jako individuální rozhodnutí migranta usilujícího o maximalizaci příjmů na základě nákladů spojených s přechodem. Na migraci je pohlíženo z makroekonomické a mikroekonomické úrovně (Massey et al., 1993).

Podle makroekonomického přístupu, země či oblasti s velkou zásobou pracovní síly vzhledem ke kapitálu vykazují nízkou mzdu na trhu práce, zatímco země či oblasti s nízkou pracovní zásobou vzhledem ke kapitálu se vyznačují vysokou úrovní mzdy na trhu práce. Rozdíly ve mzdách motivují pracovníky z nízko příjmových oblastí k migraci do vysoko příjmových oblastí. Důsledkem migrace klesá nabídka práce a zároveň rostou mzdy v chudých oblastech. V bohatých zemích dochází k opačnému efektu, snižují se mzdy a roste nabídka práce. Migrace bude probíhat do té doby, dokud se mzdy nevyrovnají. Obdobně dochází k přelévání kapitálu zahrnujícího i lidský kapitál, a to ze zemí s vysokou mírou kapitálu do zemí s nízkou mírou kapitálu (Massey et al., 1993). Mikroekonomický přístup z důvodu přehlednosti a obsáhlosti je obsažen v následující podkapitole pod pojmem teorie lidského kapitálu.

Graf 2.1 Neoklasický mechanismus toku pracovní síly a kapitálu

Zdroj: Öberg (1995),

2.2.2. Teorie lidského kapitálu

Model lidského kapitálu považuje migraci jako investici, kde jsou náklady vynaložené v raném období s cílem získat výnosy v delším časovém období. Model předpokládá, že potenciální migrant bude motivován k migraci, pokud je současná hodnota výnosů z migrace větší než náklady do ní vozené. Potencionální migrant se tak rozhoduje racionálně a zvažuje jak dlouhodobé přínosy z migrace, tak i náklady na migraci (Ehrenberg a Smith, 2011).

Sjaastad (1962) tvrdí, že na migraci nelze pohlížet izolovaně, ale je třeba nahlížet na doplňkové investice do lidského kapitálu, které mohou sloužit jako vodítko k vysvětlení přetrvávajících rozdílů v současných příjmech. Špatné přerozdělení zdrojů způsobené překážkami mobility hledá v omezených nákladech a výnosech migrace. Rozlišuje soukromé a společenské náklady. Soukromé náklady dělí na finanční a nefinanční. Finančními se rozumí náklady spojené přímo s přestěhováním jako náklady na dopravu, ubytování apod. Na rozdíl od nefinančních, které zastřešují ušlý zisk v době stěhování nebo hledání nového zaměstnání. Část ušlého příjmu je závislá na vzdálenosti migrace. Zároveň doba k nalezení nového zaměstnání je pravděpodobně ovlivněna mírou nezaměstnanosti. Druhým soukromým nákladem jsou psychické náklady spojené se změnou prostředí, ty se odlišují od ušlých, protože nejsou reálně spojené se zdroji. Také i soukromé příjmy se dělí na peněžní a nepeněžní. Peněžní výnosy se skládají z pozitivního nebo negativního přírůstku do svého reálného příjmu, který plyne z migrace. Může být v podobě změny v nominálních výdělcích, změny v nákladech na zaměstnání, v důsledku změny cen nebo kombinací těchto tří změn. Tyto výnosy

zahrnují nejenom výnosy z příjmů mezi rozdílnými místy, ale také výnosy plynoucí migrantovi jako spotřebiteli. Někteří lidé, můžou být lhostejní mezi vyššími příjmy v jednom regionu a nižšími příjmy v jiném, protože preferují například klima nízko příjmového regionu.

Rozdíl mezi příjmy a náklady z migrace určuje rozhodnutí potencionálního migranta o stěhování. Tyto faktory mohou být lépe definovány vzorcem:

$$\check{C}SH = \sum_{t=1}^T \frac{B_{jt} - B_{ot}}{(1+r)^t} - C, \quad (2.1)$$

kde:

$\check{C}SH$ představuje současnou hodnotu očekávaných čistých výnosů z migrace,

B_{jt} představuje užitek odvozený z nového zaměstnání (j) v čase t,

B_{ot} představuje užitek odvozený ze starého zaměstnání (o) v čase t,

r je diskontní míra,

T je doba v letech očekávané práce v zaměstnání,

t jsou roky,

C jsou náklady z migrace (jak přímé, tak psychické),

Σ je součet ročních čistých přínosů v průběhu období do prvního roku do roku T.

Ze vzorce je zřejmé, že současná hodnota čistých výnosů z migrace je vyšší, čím větší je užitek z nového zaměstnání. Souběžně platí, čím je potenciální migrant méně spokojený v původní práci, tím menší jsou okamžité náklady spojené se změnou pobytu (Ehrenberg a Smith, 2011).

Massey et al. (1993) uvádí, že čistý návrat z migrace se získá jako čisté výnosy v každém budoucím období odpovídající dovednostem jednotlivce v cílové zemi. Ty jsou vynásobeny pravděpodobností získání zaměstnání a pravděpodobností vyhoštění z cílové země. Od těchto očekávaných zisků se poté odečtou očekávané výnosy vynásobené pravděpodobností zaměstnanosti v zemi původu. Tento rozdíl je shrnut v časovém horizontu od 0 do n . Nakonec jsou ještě odečteny odhadované náklady, čímž se získá očekávaný čistý návrat migrace. Vzorec je definován:

$$ER(0) = \int_0^n [P_1(t)P_2(t)Y_d(t) - P_3(t)Y_0(t)]e^{-rt}dt - C(0), \quad (2.2)$$

kde:

$ER(0)$ je očekávaný čistý výnos migrace vypočtený těsně před odjezdem v čase 0 , t je čas, $P1(t)$ je pravděpodobnost vyhnutí vyhoštění, $P2(t)$ je pravděpodobnost zaměstnání v místě určení, $Yd(t)$ je zisk ze zaměstnání v místě určení, $P3(t)$ je pravděpodobnost zaměstnanosti v původním regionu, $Y0(t)$ je zisk ze zaměstnání v původním regionu, r je diskontní faktor, $C(0)$ je součet nákladů na přestěhování (včetně psychických).

Je zřejmé, že nestačí jen porovnat příjmy ze zaměstnání v regionech. Dalším předpokladem teorie lidského kapitálu jsou vlastní individuální charakteristiky, kterými se řídí člověk při porovnávání nákladů a přínosů spojených s migrací. Mezi klíčové patří především věk, nejvyšší dosažené vzdělání, vzdálenost cílového regionu. Jedním z nejdůležitějších individuálních faktorů při rozhodování je věk. S rostoucím věkem klesá pravděpodobnost migrace, protože starší migranti využívají kratší dobu výnosu z migrace (Ehrenberg a Smith, 2011). Sjaastad (1962) se zabýval čistou mírou migrace v určitých věkových skupinách z venkovských oblastí v středozápadním USA (Montana, Severní a Jižní Dakota, Minnesota, severozápadní Wisconsin a horní Michigan). Téměř polovina osob ve věku 10–14 se stěhovala z venkovských oblastí během let 1950 až 1960. Ve věku 20–24 emigrace výrazně poklesla, a to na méně než 10 %. I když by se bral v úvahu fakt, že s rostoucím věkem se zvyšují peněžní i nepeněžní náklady. Zdá se být nepravděpodobné, že zvyšující náklady by natolik stlačily míru emigrace, a to z více než 30 % ve věkové kategorii 15–19 let na méně než 10 % ve věku 20–24. Zvýšení nákladů by mělo mít stejný dopad na všechny věkové skupiny, přesto v ostatních věkových skupinách výsledky mírně kolísají. Srovnávaná data pro Spojené státy naznačují, že jen malá část migračního poklesu lze vysvětlit zvýšenými peněžními nebo nepeněžními náklady, které rostou souběžně s věkem. Také daleko větší náklady budou muset vynaložit emigranti, kteří se rekvalifikují na nové pracovní trhy než emigranti měnící zaměstnání jen geograficky. Prudký pokles venkovské emigrace v mladém věku a pozdější „strnulost“ naznačuje, že investice do dovedností ve venkovských profesích je získávána v mládí a návratnost z investice v podobě výdělku rychle roste. Tato hypotéza tedy předpokládá, že stupeň nerovnosti se může měnit ve vztahu s věkovou skupinou. U starších lidí se očekávají větší příjmové rozdíly.

Podstatnou roli při zohlednění faktoru věku hrají zkušenosti migrujících pracovníků. Odlišné příjmy získávají stejně staří pracovníci, kteří se vyznačují rozdílnou

zásobou zkušeností. To může vést ke špatnému odhadu výnosu z migrace. Jiným zmiňovaným faktorem ovlivňující migraci se uvádí dosažené vzdělání. Může docházet ke zkreslení, a to v případě, kdy vyšší než průměrné mzdy získávají pracovitější lidé. Důvodem není dosažené vyšší vzdělání než u ostatních, ale vyšší produktivita práce. Teorie lidského kapitálu také předpokládá, že náklady spojené s migrací rostou přímo úměrně s růstem vzdálenosti cílového regionu, a to ze dvou důvodů. Za prvé, získání důvěryhodných informací o pracovních příležitostech ve vzdálenějším regionu je složitější. Druhým důvodem jsou již zmiňované psychologické náklady v podobě času a peněz, které musí pracovník vynaložit na zpáteční cestu k přátelům a rodině. Lze tedy očekávat, že menší množství migrantů se stěhuje do vzdálenějších regionů (Ehrenberg a Smith, 2011).

Později byla teorie lidského kapitálu doplněna o nejistotu, která se týká nejenom mzdových rozdílů, ale také nákladů na migraci z původního regionu do cílového regionu. Pokud existuje nejistota ohledně skutečných přínosů z migrace, je pro budoucího migranta lepší odložit rozhodnutí o přesunu a počkat na lepší informace o situaci v cílovém regionu. Toto rozšíření modelu pomáhá vysvětlit, proč i při značných mzdových rozdílech mezi regiony existují nízké migrační toky (Koczor, 2013).

2.2.3. Interakční model migrace – Gravitační model

Většina interakčních modelů je vysvětlena gravitačními modely, ty řeší prostorovou mobilitu obyvatel na základě Isaacova Newtona gravitačního zákona jako vztahu mezi dvěma územními jednotkami. Základní model gravitačního modelu zní:

$$M_{ij} = k \frac{f(R_i, A_j)}{\varphi(d_{ij})}, \quad (2.3)$$

kde:

M_{ij} je množství migrace mezi regiony i a j ,

R_i je odpudivý faktor tzv. „push faktor“ v regionu i ,

A_j je atraktivní faktor tzv. „pull faktor“ v regionu j ,

D_{ij} je vzdálenost mezi regiony i a j .

Výhodou gravitačních modelů je jejich jednoduchost a dostupnost statických dat pro všechny úrovně analýzy. Hlavní nevýhodou je především předpoklad asymetrie

migračního proudu ($M_{ij} = M_{ji}$), která ve skutečnosti nikdy nenastane. Další slabou stránkou je síla modelu, protože předpokládá jen tři migrační faktory. V průběhu času prošel model několika modifikacemi, například byl rozšířen o použití kompenzačních koeficientů jako počet obyvatel, podíl mužské a ženské populace, podíl obyvatel v produktivním věku, velikost příjmu na obyvatele (Livchits a Tokarev, 2009). Palát (2014) mezi „push faktory“ řadí nedostatek pracovních míst, špatnou zdravotní péči, znečištění ovzduší, špatné podmínky bydlení, hladomor, vysokou nezaměstnanost, nízké mzdy apod. Mezi „pull faktory“ naopak zmiňuje např. pracovní příležitosti, vysokou prosperitu, vysoké mzdy, lepší životní podmínky, vzdělání, politickou a náboženskou svobodu, atraktivní podnebí.

2.2.4. Rodinná migrace

Na rozdíl od teorie lidského kapitálu, která je zaměřena na rozhodnutí učiněná jednotlivcem, kdy pracovník porovnává pracovní příležitosti a vybere si jeden region, který maximalizuje jeho současnou očekávanou hodnotu budoucích výdělků. Teorie rodinné migrace řeší situaci, kde migrační rozhodnutí většinou nedělají pouze jednotlivci, ale celé rodiny či domácnosti. Proto není rozhodující čistý diskontovaný reálný přínos z migrace jednotlivce. Pokud činí migrační rozhodnutí celá domácnost, bude migrovat pouze v případě, když součet čistých reálných přínosů z migrace všech členů bude kladný. Rodina, která se skládá ze dvou členů (manžela a manželky), kde manželův samostatný diskontovaný reálný přínos z migrace je označen ΔPV_H a manželčin samostatný diskontovaný reálný přínos zase ΔPV_W . Kdyby oba nebyli svázáni manželskými povinnostmi, každý z nich by migroval, pokud by jeho současný očekávaný přínos z migrace byl kladný. Nicméně v téhle situaci se rodina bude pohybovat, když jejich součet soukromých přínosů z migrace bude pozitivní, tj.:

$$\Delta PV_H + \Delta PV_W > 0. \quad (2.4)$$

Pokud má jeden člen z rodiny zápornou individuální současnou hodnotu z migrace, ale součet čistých reálných příjmů celé rodiny z migrace je kladný, označuje se jako „tied mover“. Naopak, když celkový zisk z migrace rodiny je záporný a přesto má člen rodiny individuální zisk z migrace kladný, je označován jako „tied stayer“ (Borjas, 2008, Mincer, 1978). Kladný rodinný zisk z migrace je nutná, ale nepostačující podmínka pro rozhodnutí o pohybu rodiny.

Mincer (1978) dodává, že migraci rodin dále ovlivňuje věk rodičů a dětí, vzdělávání manžela, velikost rodiny, pracovní postavení a vzdělání ženy. Podle teorie rodinné migrace není přesun jen způsobem, jak maximalizovat příjmy rodiny, ale jde o rodinnou strategii, jak minimalizovat rizika. Potvrzuje, že u vdaných osob je daleko menší pravděpodobnost pohybu než u svobodných lidí (s výjimkou mladých manželství). Větší četnost mobility než u svobodných se navíc může vyskytovat u rozvedených, oddělených nebo ovdovělých rodičů, kde mobilita je projevem jejich současné změny rodinného stavu. Pohyb svobodných může být naopak tlumen vazbou na členy domácnosti v čele s rodiči nebo jinými blízkými příbuznými. Míra migrace také klesá s dobou manželství, a to především v prvních letech. Zároveň se méně stěhují rodiny, v kterých je pracující manželka. Oproti tomu rodiny, kterých je součástí vzdělaný manžel, mají větší pravděpodobnost migrace (předpokládá se, že příspěvek vzdělaného manžela do rodinného zisku je větší, a proto převyší ztráty manželky). Jak již bylo uvedeno, vzdělání manžela má pozitivní vliv, který není významně oslabený zahrnutím rodinných proměnných. Je zřejmé, že silné postavení na trhu manželky současně podporuje pracovní mobilitu manžela a odrazuje rodinu jako celek od geografického stěhování. Manželka je více ovlivněná rodinnými proměnnými, jako je věk dětí. Předškolní děti představují menší lokační upevnění než děti ve školním věku, zároveň nižší postavení na trhu matky, což je opět menší překážkou geografické mobility.

2.2.5. Teorie duálního pracovního trhu

Teorie duálního pracovního trhu je modelem zaměřeným na poptávkovou stranu v cílových zemích. Na rozdíl od neoklasické teorie, která zdůrazňuje fakt, že migrace je ovlivněná rozdílem mezd. Migrace u teorie duálního pracovního trhu je vyvolaná strukturálním nedostatkem pracovníků v určitých sektorech v moderních průmyslových zemích (regionech). Migrace je způsobena poptávkou po přistěhovalecké práci, která je zákonitě součástí ekonomické struktury vyspělých zemí. Stěhování proto není způsobeno „push faktory“ v zemích původu migrantů, jako jsou nízké mzdy či vysoká nezaměstnanost, ale je vyvolána „pull faktory“ v cílových zemích. Klíčovým faktorem migrace jsou čtyři základní charakteristiky průmyslových zemí (strukturální inflace, motivační problémy, ekonomický dualismus, demografie nabídky práce). Teorie rozděluje pracovní trh podle úrovně kvalifikovaných pracovníků na dvě části. Primární trh práce se skládá z kvalifikovaných pracovníků, kteří získali vyšší vzdělání, naopak pracovníci na sekundárním trhu jsou méně kvalifikovaní. Zároveň tvrdí, že lidé

v rozvinutých regionech (tedy na sekundárním trhu) mají slabou motivaci z důvodu nižších pozic na pracovním trhu, protože tato místa mají ve společnosti nízký status a jen velmi malou možnost dalšího kariérního postupu. Volné pracovní místo vytváří poptávku po pracovnících z jiné země či regionu, kteří nemají motivační problémy. Migrace ve vyspělých zemích je často podporována ze strany zaměstnavatele nebo vlády. Může také nastat situace, že určitý segment se stane pro domácí pracovníky nezajímavý nebo jsou pro něho „překvalifikováni“, proto vysokou poptávku po práci uspokojí migranti z jiných zemí (regionů), ti neřeší sociální status nebo berou neatraktivní pracovní místo jen za přechodné (Massey et al., 1993).

Ehrenberg a Smith (2011) se také přiklání k faktu, že významný vliv na migraci mají rozdílné průměrné výdělky mezi kvalifikovanými a nekvalifikovanými pracovníky v regionech. Pokud v původním regionu existuje větší rovnost výdělků mezi kvalifikovanými a nekvalifikovanými dělníky než u pracovníků v cílovém regionu, znamená to, že návratnost investice do lidského kapitálu je nižší. Nekvalifikovaní v původním regionu jsou lépe placeni než v cílovém regionu, proto se snižuje jejich ochota pohybu. Lidé, kteří se rozhodnou přestěhovat za prací do cílového regionu, mají pak větší sklon ke vzdělání. Tahle nerovnost se vyskytuje především v méně vyspělých regionech, takže se dá předpokládat, že přistěhovalci budou nepřiměřeně nekvalifikovaní.

2.2.6. Teorie sítí

Teorie sítí zase zdůrazňuje vliv sociálních vazeb na rozhodování osob, zda budou migrovat či nebudou. Jde o vztahy, které má migrant s příbuznými, přáteli a bývalými spolupracovníky, kteří zůstali v zemi původu. Dochází ke vzniku tzv. migrační sítě, která propojuje současné i potencionální migranty s osobami, které již v minulosti migrovali. Ti přenášejí svoje zkušenosti a znalosti získané z migrace na své známé v regionu původu. Sociální vazby vedou k minimalizaci rizik a hrozeb spojených s pohybem. Migrace tedy přerůstá z individuálních aktů na úroveň síťovou, postupně sílí a stává se stále více rozšířenou. Proto teorie sítí umožňuje vysvětlit, proč migrace v průběhu času roste. Role sítí umožňuje zjednodušit migrantům hledání zaměstnání, ubytování, orientaci v místních zvyklostech v cílových zemích. Zároveň ztrácí svoji sílu psychologické faktory v podobě pocitu osamění nebo odcizení v cílové zemi (Palát, 2014).

2.3. Empirické studie faktorů ovlivňující migraci

Existuje řada empirických studií, které se zabývají determinanty migrace, obzvláště je dobře zpracovaná literatura se zaměřením na mezinárodní migraci. Jelikož je práce věnována vnitřní migraci, v následující části je uveden přehled empirické literatury na meziregionální migraci.

V relevantní studii Andrienko a Guriev (2004) provádějí empirickou analýzu vnitřní migrace v Rusku od roku 1992 do roku 1999.¹ Pro každou dvojici krajů a pro každý rok jsou shromážděny data z registračních úřadů ministerstva vnitra. V Ruské federaci jsou čistými zdroji emigrantů severní a východní oblasti, zatímco regiony ve středních a jižních částech jsou hlavními oblastmi příjmu. Další indikátory jsou získané z Federální služby státní statistiky. Reálný příjem je kalkulován pomocí logaritmu počtu spotřebních košů, které lze za průměrný regionální příjem koupit. V roce 1999 přibližně koš stál 21 dolarů. Míra nezaměstnanosti se vypočítá podle definice Mezinárodní organizace práce a míra chudoby jako podíl obyvatel s příjmy pod úrovní životního minima. Index potenciálu přírodních zdrojů a rozdělení obyvatelstva podle velikosti města v roce 1996 jsou poskytnuty investiční bankou Renaissance Capital. Pro potřeby studie je konstruováno vyhodnocení obecného společensko-politického konfliktu v ruských regionech Centrem pro studium a řešení konfliktů. Míra kriminality je zohledněna podle počtu vražd na 100 000 obyvatel. Vzdálenost mezi regiony je udávána jako vzdálenost mezi zeměpisnými centry regionů v kilometrech. Etnická a demografická struktura obyvatel je brána ze sčítání lidu z roku 1989.

Výsledky empirické studie v Rusku naznačují, že dopad migrace na ekonomickou výkonost regionu není bezvýznamný. Přestože v Rusku byla celková vnitřní migrace nízká, ovlivnila ji především výše příjmu na osobu, míra nezaměstnanosti, chudoby, zajišťování veřejných statků a makroekonomické šoky. Významný vliv na migraci mají regionální politiky vytvářející lepší životní úroveň, nové pracovní místa a lepší poskytování veřejných statků (také analýza potvrzuje platnost Tieboutovy konkurence mezi ruskými regiony). Souběžně autoři tvrdí, že omezení likvidity je

¹ Původní soubor údajů o migraci mezi 89 ruskými regiony byl snížen o deset regionů z důvodu, že byly administrativně součástí jiných oblastí. Zároveň byla vyřazena Čečenská republika, protože v ní značnou zkoumanou dobu probíhala totální občanská válka a pro Republiku Ingušsko nebylo možné získat potřebné údaje. Konečný panel tedy obsahuje pouze 77 regionů.

důležitým faktorem vnitřní migrace. Obyvatelstvo v nejchudších regionech nedokáže financovat náklady na stěhování. Zároveň potvrzují vliv vzdálenosti regionů na migraci, proto účinek geografie na meziregionální přesun pracovních sil by neměl být podceňován. Yuri Andrienko a Sergei Guriev (2004) uznávají, že v této studii jsou používány jen oficiální údaje, které opomíjejí neformální migraci. Ta je v Rusku přinejmenším stejně vysoká jako oficiální nebo dokonce v některých oblastních vyšší (například v místech, kde je potřeba povolení úřadů k registraci), to může být důvodem zkreslení analýzy oficiální migrace. Druhým nedostatkem je fakt, že pracují spíše s regionálními daty než s individuálními.

Bentolila (1997) se zabývá výrazným poklesem migrace mezi španělskými regiony, který probíhal od 70. let 20. století i navzdory velkých a rozšířených rozdílů v nezaměstnanosti. Příčinu úpadku vidí ve zvýšení národní míry nezaměstnanosti, která vzrostla ze 1,4 % v letech 1962–1964 na 16 % v letech 1980–1984. Další důležitý činitel ovlivňující pohyb mezi regiony zmiňuje snižování regionálních dispenzí v jiných ekonomických veličinách v důsledku důležitého institucionálního přechodu od diktatury k demokracii. Změny jako politická decentralizace, dávky v nezaměstnanosti, působení odborů ovlivnily očekávané příjmy napříč regiony.

Juárez (2000) studuje ekonomické faktory na meziregionálních hrubých tocích pracovní síly mezi 17 regiony od roku 1963 do 1993 ve Španělsku. Zjišťuje, že nezaměstnanost v regionu zvýší odliv pracovníků, protože nezaměstnaní hledají intenzivněji práci než zaměstnaní. Nicméně při určité úrovni nezaměstnanosti se tento účinek snižuje. To může být zapříčiněno růstem dlouhodobé nezaměstnanosti nebo strukturou nezaměstnaných se sekundárními příjmy. Zde by také hrály roli vazby mladých lidí a manželů na rodinu a příbuzné. Z empirického hlediska data potvrzují hypotézu, že osoby se sekundárními příjmy v rodině jsou méně pravděpodobní k přesunu do jiného regionu. Zároveň lidé hledají práci v regionu, kde mzdy rostou v daleko rychlejší míře. Juárez (2000) potvrzuje, že lidé jsou méně ochotní stěhovat se do vzdálenějších míst, ale v průběhu času se tato neochota snižuje. To znamená, že vzdálenost je nyní mnohem menší překážka z hlediska dostupnosti informací než dříve, protože vývoj technologií umožňuje jejich snazší výměnu mezi vzdálenými body. Je jasné, že vzdálenost mezi dvěma městy je stejná v roce 1993, jak v roce 1963. Proto snížení nákladů na stěhování je spojeno se zlepšením podmínek silnic, snížením rozdílů v infrastruktuře a zlepšením dopravních prostředků.

2.4. Empirické studie faktorů ovlivňující migraci – evidence pro ČR

Práce je zároveň zaměřená na Českou republiku, proto jsou velmi důležité empirické studie týkající se této země. Z pohledu ČR, je významná studie od Firdmuce (2004), který zkoumá efektivnost migrace při vyrovnání regionálních nerovností během postkomunistické transformace v České republice, Maďarsku, Polsku a na Slovensku. Ekonomické reformy měly na tyto země asymetrické dopady v podobě přetrvávající nezaměstnanosti a mzdových rozdílů. Pro srovnání s tržními ekonomikami jsou prezentovány i podobné výsledky pro Itálii, Španělsko a Portugalsko. Období, za které jsou data získána, se poněkud liší. Pro transformující se ekonomiky jsou pořízené za čtyři až sedm let, a to po roce 1990. Zatímco pro srovnávané země jsou za 6 až 12 let, a to již od poloviny 80. let. Výsledky této studie naznačují, že mobilita pracovní síly byla značně omezená. Migrace skutečně reaguje na meziregionální mzdové rozdíly, zato schopnost nezaměstnanosti ovlivnit migraci je menší. Mzdy mají pozitivní vliv na čistou migraci, ale navíc také pozitivně korelují s hrubou imigrací i emigrací. Nezaměstnanost má podobný charakter, zdá se, že daleko větší vliv má na snížení imigrace než povzbuzování emigrace. Firdmuc (2004) souhlasí, že nízkou mobilitu v chudých regionech můžou zapříčinit vysoké fixní náklady spojené s přechodem. Také strukturální faktory bránící dělníkům, kteří pracovali v tradičně dominujícím průmyslu, adaptovat se na jiné odvětví.

Na studii Firdmuce (2004) navazuje Horvát (2006), který se zabývá pružností českého trhu práce se zaměřením na geografickou mobilitu pracovní síly v letech 1992–2001. Analýza pokrývá 77 okresů České republiky a data jsou získána z ČSÚ. Horvát (2007) rozšiřuje množinu ekonomických proměnných, které ovlivňují míru meziregionální migrace o další faktory, zejména o vliv tzv. likviditních omezení. Vychází ze skutečnosti, že likviditní omezení vzniká při méně rozvinutých finančních trzích, kdy jednotlivci s nižšími příjmy (i menší firmy) nejsou schopni financovat svoji meziregionální migraci skrze finanční trhy. Na přesun působí také „štědrost“ sociálních dávek a regulace trhu s byty. Často dochází k migraci celé rodiny a rozhodování více osob je obtížnější než pokud jde jen o jednotlivce. Horvát (2006) potvrzuje, že i přes zvyšující se disparity mezi regiony, míra migrace zůstává na nízké úrovni a ekonomické faktory, jako nezaměstnanost a mzda ovlivňují migraci, ale pouze do určité míry. Pokud je nezaměstnanost v regionu nadprůměrná, dochází k větší emigraci a menší imigraci v daném regionu. V situaci, kdy je nezaměstnanost v jistém regionu výrazně nižší než

národní průměr, pracovní síla je motivována k přesunu do tohoto regionu. Likviditní omezení působí na migraci, a proto míra migrace je vyšší pouze mezi bohatšími regiony. Naopak pracovní síla neemigruje z nejvíce postižených regionů, které zůstávají v tzv. pastí chudoby z důvodu vysokých nákladů.

V další studii Firdmuc (2004a) zjišťuje, že většina migračních toků je ovlivněna jinými než ekonomickými stimuly. Stěhování se jeví spíše jako společenský a demografický jev. Ekonomické důvody sílí až v rámci budoucího rozhodování o migraci. Data jsou získána ze dvou průzkumů Eurobarometru týkající se minulé, budoucí migrace a ochotě k pohybu. Z výsledků vyplývá, že potenciál migrace s cílem vyrovnat rozdíly na trhu práce, je omezen a je zapotřebí jiných nástrojů pro zmírnění negativních šoků. Část mobilní pracovní síly se především skládá z pracovníků s příznivými sociálně-ekonomickými charakteristikami. Česká republika patří mezi málo mobilní státy. Téměř polovina všech minulých migrací obnáší stěhování přes netriviální vzdálenosti (v rámci města), 35 % je v rámci stejného regionu, jen 15 % je stěhování do jiného kraje. Zajímavé jsou také příčiny přesunu, zdaleka nejdůležitější motivací se jeví rodinné důvody, následuje argument bydlení. Minulí migranti a potencionální migranti uvádějí podobné důvody. Důležité je, že ekonomické motivy (ať už pracovní nebo finančních důvody) vytváří relativně malý zlomek minulých migrací. Pouhých 14,8 % českých respondentů se přesunulo za prací a 11 % kvůli finančním podmínkám. Ekonomické důvody, nicméně rostou až s očekávanou budoucí migrací (22 % pracovní důvody a 27 % z finanční).

Fidrmuc (2004a) další charakteristiky (minulé a budoucí migrace) zjišťuje pro celkovou a vzdálenou mobilitu. Při zkoumání determinant celkové minulé migrace se jeví osobní charakteristiky statisticky významné. Na uskutečněnou migraci do vzdálenějších regionů však působí historie respondentovy nezaměstnanosti a život ve městě. Významnější výsledky jsou získány pro očekávanou budoucí migraci, na kterou mají vliv osobní charakteristiky ve větším měřítku. U starších respondentů a respondentů svázaných manželským slibem je zjištěna menší pravděpodobnost stěhování, dokonce i osoby samostatně výdělečně činné, osoby s vyššími příjmy a respondenti tzv. bílých límečků se vyznačují menší pravděpodobností přesunu. To může zapříčinit jejich současná situace, která je nemotivuje k pohybu. Na rozdíl od vysokoškoláků, u kterých je zjištěn vyšší stupeň mobility. Podobně dopadly výsledky ochoty stěhování, za předpokladu, že respondent je nezaměstnaný. Největším determinantem se ukazují

charakteristiky jako je věk, pohlaví, rodinný stav. Osoby samostatně výdělečně činné, respondenti tzv. „bílých límečků“ a obyvatelé měst jsou více ochotní migrovat v nezaměstnanosti.

Podobné výsledky zjišťují Fidrmuc a Huber (2007). Regionální podmínky na trhu práce jen zřídka ovlivňují ochotu migrantů k přesunu. Zato osobní charakteristiky a charakteristiky domácností jsou mnohem důležitější. Údaje jsou získány z průzkumu ekonomického očekávání a postoje, který proběhl v České republice v roce 1998. Respondentům byla položena široká škála otázek zahrnující finanční a socio-ekonomické postoje domácností, pracovní zkušenosti, očekávání hospodářského vývoje v průběhu příštích dvou let, postoje a názory na reformy a aktuální politické debaty.² Vysvětlující proměnné se skládají z individuálních a regionálních specifických faktorů. Mezi individuální zahrnují proměnné jako pohlaví, věk, struktura domácností (počet ekonomicky aktivních členů a počet dětí v domácnosti), nejvyšší ukončené vzdělání a rodinný stav, proměnné měřící osobní příjmy a bohatství, druh pobytu domácností, doba trvání nezaměstnanosti v posledních dvou letech, postavení na trhu práce (nezaměstnaný, zaměstnaný) a podnikatelská činnost jednotlivce. Nakonec jsou zařazeny některé méně běžné proměnné, jako je preference určitého ekonomického systému a subjektivní míra chudoby. Mezi regionálními proměnnými, kromě poměrů nezaměstnanosti a volnými pracovními místy mezi vysílajícími a přijímacími regiony a obdrženou regionální mzdou, jsou také zahrnuty proměnné měřící trestní čin, kvalitu životního prostředí, dostupnost veřejné infrastruktury. Téměř 40 % dotazovaných ze vzorku žije v rodinném domě a další 8,5 % ve vlastním bytě (podíl vlastního bydlení v České republice se blíží úrovni EU). Zastoupení nezaměstnaných ve vzorku bylo menší než činní nezaměstnanost České republiky (v roce 1998 odpovídala míra nezaměstnanosti v ČR 7,5 %, zato míra nezaměstnanosti ve vzorku zobrazovala jen 4,3 % respondentů).

Výsledky dokazují, že Česká republika se vyznačuje nízkou mobilitou. Možnost dojíždění může alespoň částečně kompenzovat nízkou ochotu přestěhování. Nejmenší ochotou migrovat se vyznačují osoby s výučním listem nebo základním vzděláním, starší osoby, majitelé rodinných domů a osoby s trvalým pobytem v regionech s nadprůměrnou mírou nezaměstnanosti. U mužů se projevila vyšší ochota k přesunu s větším počtem

² Tyto regiony mají průměrnou rozlohu 1000 km² a přibližně 130 000 obyvatel. Průzkum se zaměřoval výhradně na ekonomicky aktivní obyvatelstvo a vzorek pokrýval 796 pozorovaných.

ekonomicky aktivních členů domácnosti. Zároveň, především u mužů, významně rostla četnost migrace souběžně s růstem existence tržního hospodářství a subjektivním vnímáním chudoby domácnosti. Oproti tomu, doba trvání nezaměstnanosti výrazně nepůsobila na velikost migrace (záporný vliv byl zjištěn jen u žen). Kromě toho, osoby s nižším vzděláním a obyvatelé regionů s vysokou mírou nezaměstnanosti jsou negativně ovlivněni vzdáleností mezi jejich regiony a cílovými regiony. Zároveň (s výjimkou osoby s nižším vzděláním) velikost migrace v rámci všech analyzovaných skupin se nezdá být ovlivněna regionálními podmínkami na trhu práce. Největším determinantem jsou osobní charakteristiky, jako je příjem a vlastnictví rodinného domu. To znamená, že vyrovnaní na trhu práce pomocí regionálních rozdílů se nejeví jako fungující mechanismus. Proto by se politiky zaměřené na podporu mobility měly soustředit především na zlepšení účinnosti trhu s bydlením, zvýšení migračních pobídek pro středně příjmové skupiny.

Paleta a Jandová (2010) zkoumají determinanty vnitřní migrace na působnosti gravitačního modelu v České republice. Jako vysvětlující proměnné zahrnují počty obyvatel kraje a vzdálenost mezi krajskými městy, kde se očekává negativní vztah vzdálenost a migrace. Model upravili pro potřeby sledování vnitřní migrace. Konkrétně odstranili proměnné, jako je společná řeč, koloniální vazby, společné hranice a počet příslušníků zdrojového regionu, kteří již v cílovém regionu žijí. Také je nahrazen ukazatel HDP na obyvatele průměrnou mzdou z důvodu domněnky, že tento faktor je při rozhodování o migraci podstatnější. Je však třeba dodat, že HDP na obyvatele a průměrná mzda jsou v ČR významně korelovány. Do modelu naopak přidali vysvětlující proměnné, jako je nezaměstnanost a počet volných pracovních míst, které identifikují pravděpodobnost nalezení práce. Soubor dat zahrnuje 14 krajů ČR za 18 let (1991–2008 včetně). Nejvýraznějším determinantem vnitřních migračních toků se ukazuje podíl mezd mezi cílovým a zdrojovým krajem. Vzdálenost mezi krajskými městy je také významným faktorem, ale její vliv není v rámci jedné země tak výrazný, neboť kraje nejsou v ČR natolik vzdálené. Naopak vliv nezaměstnanosti na migraci je podstatě malý. Determinanty, které jsou přímo zahrnuty do gravitačního modelu, se jeví jako nejvýznamnější.

3. Dopady migrace – Migrace jako nástroj k dlouhodobé rovnováze na trhu práce?

Migrace může také složit jako nástroj k nastolení rovnováhy mezi regiony či zeměmi. Pro získání přehledu o ekonomických dopadech migrace, je potřeba přiblížit pár základních modelů vztahujících se k důsledkům na trhu práce v souvislosti s migrací. Jak již bylo zmíněno dříve, práce se zabývá vnitřní migrací, proto i tato kapitola přizpůsobuje dopady migrace na úroveň meziregionální. Pro vysvětlení ekonomických souvislostí je využit neoklasický model trhu práce. Jak uvádí Slaný a kol. (2009), migrace přináší zdrojovému i cílovému regionu přínosy, zároveň také i určité náklady, které jsou rozdílně rozloženy na jednotlivé skupiny osob. Proto kapitola bude zaměřena na dopady ve vztahu k migrantovi jako jedinci, k vysílajícímu regionu a přijímajícímu regionu.

3.1. Zisky a ztráty ve vztahu k migrantovi jako jedinci

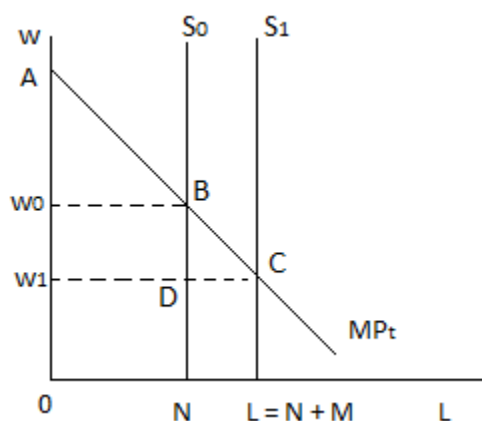
Drbohlav (1994) vychází z předpokladu racionality a smysluplnosti migračních toků, kdy pravděpodobně uskutečnění migrace zlepšuje migrantovo postavení a životní úroveň. Zároveň se přiklání k tvrzení, že migrace je svobodný a záměrný akt, který přinese vždy pozitivní změny. Životní úroveň pokaždé přesáhne různorodé překážky, pod kterými autor uvádí finanční a psychologické újmy.

Borjas (1995) předpokládá, že výstup ekonomiky je dán funkcí kapitálu a práce. Pracovní sílu tvoří domácí pracovníci a migranti, přičemž domorodci vlastní veškerý kapitál. Zároveň všichni pracovníci jsou dokonalými substituty. Rovnováha nastane, když cena práce či kapitálu je rovna mezní produktivitě. V situaci bez přílivu imigrantů je celkový výstup dán plochou $ABN0$, viz Obrázek 3.1. V případě, kdy dojde k přísunu pracovníků z jiných regionů, nabídková křivka se posune z S_0 na S_1 a mzdy klesnou na w_1 . Současný výstup vzroste a odpovídá ploše $ACL0$. Jeho část získají migranti, a proto se tento úsek nazývá imigrační přebytek a odpovídá trojúhelníku BCD .

Vysvětlivky grafu, kde je:

S_0 – nabídka práce, MP_t – mezní produktivita, w – mzdová sazba, L – množství práce, M – počet migrantů, N – počet domácích pracovníků.

Obrázek 3.1 Imigrační přebytek

Zdroj: Borjas (1995)

Dalším pohledem přispívá Borjas (1994), který navazuje na analýzu Barryho Chiswicka, kdy porovnává výdělky přistěhovalců a domorodců. V době příjezdu do Spojených států migranti vydělávali zhruba o 17 % méně než domorodci. Protože přistěhovalci vykazují rychlejší mzdový růst, jejich výdělky „předběhly“ mzdy domácích pracovníků po 15 letech od příjezdu. Po 30 letech typický přistěhovalec vydělával asi o 11 % více ve srovnání s rodilým pracovníkem. Tento předstih je vysvětlován skutečností, že migranti jsou více motivováni k pracovním výkonům, po tom, co se rozhodli obětovat náklady přesunu a začít nový život v cílovém regionu. Nicméně je také důležitá doba příjezdu pracovníka, noví imigranti jsou ve své podstatě odlišní od těch, kteří se stěhovali před určitou dobou. Z tohoto důvodu nelze použít současné pracovní zkušenosti migrantů, kteří se stěhovali již dříve, na předpověď budoucího příjmu nově příchozích pracovníků. Borjas (1994) tuhle hypotézu dokazuje přílivem třech skupin migrantů, které dorazily do USA v letech 1950, 1970 a 1990.

Ve skutečnosti je ovšem důležité rozlišovat trh práce nízko kvalifikovaných pracovníků a trh vysoce kvalifikovaných pracovníků. Tyto samostatné trhy odlišně reagují na migraci. Na začátek je potřebné zmínit, co ovlivňuje nízko kvalifikované a vysoko kvalifikované pracovníky. Poptávka po práci nízko způsobilých pracovnících je určena mzdovou sazbou těchto nízko kvalifikovaných, ale zároveň závisí i na počtu vysoce kvalifikovaných pracovníků. A to proto, že pro efektivní fungování trhu je důležité zastoupení obou skupin. Poptávka je tedy určena množstvím vysoce způsobilých pracovníků, i když se jedná o trh nízko vzdělaných lidí. Poptávka po práci vysoce

kvalifikovaných pracovníků naopak závisí na mzdové sazbě vysoce kvalifikovaných lidí a jejich počtu (Palát, 2014).

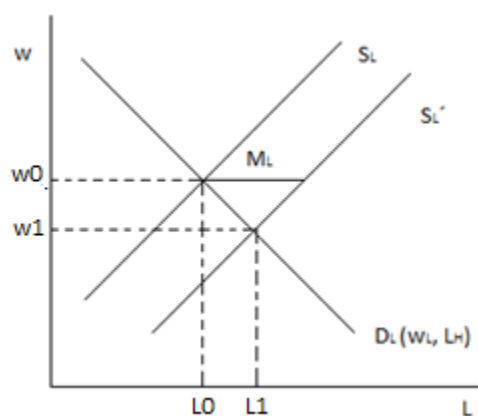
3.2. Zisky a ztráty v pohledu hostitelského regionu

Při hodnocení ekonomických dopadů imigrantů na přijímající region závisí na celkovém objemu migrující pracovní síly, kvalifikačním složení migrujících pracovníků, výchozích podmínkách na domácím trhu práce a celkovém ekonomickém vývoji. Pokud se příliv pracovníků skládá z nekvalifikované pracovní síly, která přímo nekonkuruje pracovníkům stejné kategorie v hostitelském regionu, imigranti zaplňují nedostatky na trhu práce a zaměstnavatelé mohou udržovat nebo dokonce i rozšiřovat výrobu při nižším tlaku na růst mzdových nákladů (Slaný a kol., 2009). Přistěhovalci jsou často více ekonomicky aktivní než domácí obyvatelstvo a jsou ochotni přijmout méně atraktivní pracovní pozice, pracovat ve stížených podmínkách, dokonce i za nižší výdělek (Palát, 2013). Příklad, kdy imigranti domácím pracovníkům přímo konkurují, je znázorněn v Obrázku 3.2 a 3.3. Imigrace nízko kvalifikovaných pracovníků vyvolá růst nabídky práce této skupiny osob z S_L na S_L' . Souběžně roste poptávka po vysoce kvalifikovaných pracovnících z D_L na D_L' , důvodem zvýšení je potřeba vedoucích pracovníků, kteří by byli schopni řídit přichozí nekvalifikované pracovníky. Výsledkem migrace je růst mzdové sazby pracovníků s vysokou kvalifikací, zároveň dochází ke snížení mzdové sazby nekvalifikovaných osob. U nekvalifikovaných pracovníků se zvětšuje riziko, že nenaleznou v cílovém regionu práci, což může vyvolat pochybnosti o efektu migrace a produktivitě (Palát, 2014).

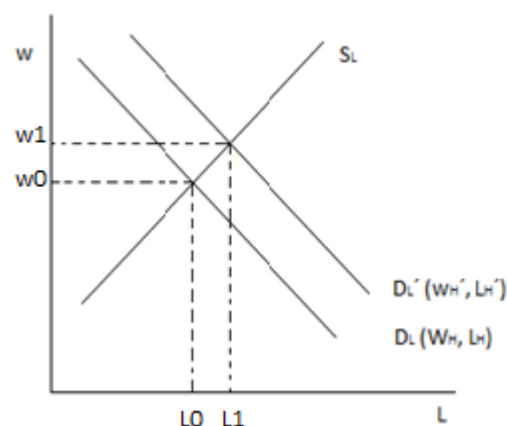
Vysvětlivky grafu, kde je:

S_L – nabídka práce, D_L – poptávka po pracovní síle, w – mzdová sazba, L – množství práce, M_L – počet nových nízko kvalifikovaných imigrantů, L_H – počet vysoce kvalifikovaných pracovníků, w_L – mzdová sazba nízko kvalifikovaných pracovníků, w_H – mzdová sazba vysoce kvalifikovaných pracovníků, L_H – počet vysoce kvalifikovaných pracovníků.

Obrázek 3.2 Dopady imigrace nízko kvalifikovaných pracovníků na trh práce pro pracovníky s nízkou kvalifikací

Obrázek 3.3 Dopady imigrace nízko kvalifikovaných pracovníků na trh práce pro pracovníky s vysokou kvalifikací

Zdroj: Palát (2014)

Opačný efekt nastane při migraci vysoce kvalifikovaných, tento pojem se označuje jako brain gain a je v podobě pozitivní externality transferů znalostí a zkušeností do hostitelského regionu (Slaný a kol., 2009). U imigrace vysoce kvalifikovaných pracovníků vzroste nabídka práce vysoce kvalifikovaných pracovníků z S_L na S'_L . To vyvolá růst poptávky po nízko kvalifikovaných pracovnících z D_L na D'_L . Příčinou je potřeba více pracovníků, které by řídili přistěhovaní pracovníci s vysokou kvalifikací. Je předvídatelné, že mzdová sazba vysoce kvalifikovaných pracovníků se bude snižovat, naopak vznikne stimul k růstu mzdové sazby nízko kvalifikovaných pracovníků. Znázornění v grafu by bylo opačné než u přesunu nízko kvalifikované pracovní síly. Příliv kvalifikovaných osob přispívá k ekonomickému a technologickému rozkvětu regionu a může vytvářet další nové pracovní příležitosti i pro místní obyvatelstvo.

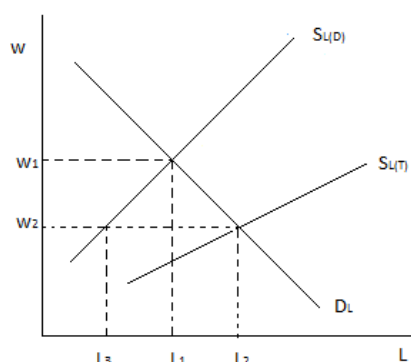
Z výše uvedeného lze odvodit závěry, že při zohlednění imigrace nízko kvalifikovaných a vysoce kvalifikovaných vznikají protichůdné dopady pro obě skupiny. Jednak působí na pracovníky, kteří jsou motivováni migrovat a zároveň nepřímo ovlivňuje i druhou skupinu pracovníků (Palát, 2014).

Většinu přistěhovalců tvoří mladší lidé, kteří se vyznačují větší flexibilitou a jsou obecně schopnější přizpůsobit se novým podmínkám než starší generace. Z tohoto důvodu rostoucí počet, především mladých pracovníků, zvyšuje počty osob v produktivním věku. Zároveň je zřejmé, že pokud migranti se stěhují společně s rodinou,

může docházet ke zvýšení požadavků na systém, zejména školství, zdravotnictví (Palát, 2013).

Palát (2014) zmiňuje, že často vznikají tvrzení, že imigranti poškozují domácí pracovníky. Tato situace je možná, pokud se na migraci pohlíží z úhlu jednotlivého trhu práce. Imigranti zvyšují nabídku práce, což povede ke snížení zaměstnanosti místních pracovníků a jejich mezd. V Obrázku 3.4 je znázorněn trh práce, kde je zobrazena nabídka práce domácích pracovníků $S_{L(D)}$ a celková nabídka práce zahrnující domácí pracovníky i imigranty $S_{L(T)}$. Celková křivka nabídky má plošší tvar. Důvodem je předpoklad, že migranti jsou více citliví na změnu mzdové sazby a proto je křivka více elastická. V případě, kdyby nedošlo k migraci, zaměstnanost by byla na úrovni L_1 a mzdy na úrovni w_1 . Po přistěhování imigrantů dojde k velkému skoku snížení zaměstnanosti na úroveň L_3 a mzdy na w_2 . Někteří místní pracovníci jsou nuceni odejít z trhu práce a ostatní pracují za nižší mzdu, než kterou obdrželi před migrací.

Obrázek 3.4 Nabídka práce domácích pracovníků a celková nabídka práce

Zdroj: Palát (2014)

Ve skutečnosti neznamena, že by automaticky dopady z migrace poškodily občany cílového regionu jako celek. Dokonce empirické studie příliš nepotvrzují fakt, že by migrace negativně ovlivnila domácí pracovníky. Jako argument se uvádí výhoda spotřebitelů, kteří díky méně nákladné práci dosáhnou levnějších výrobků a služeb. Při nižších mzdách roste zaměstnanost, vyprodukované množství výrobků a služeb a zároveň klesá jejich cena. Jelikož firmy profitují z nižších nákladů nekvalifikované práce, rostou jejich výnosy z kapitálu, to přiláká investory ke zvýšení investic a zároveň nové zaměstnavatele. Tento stimul platí v krátkodobém horizontu, v delší časové linii bude růst kapitálu a počtu zaměstnavatelů stlačovat zisky (Palát, 2014).

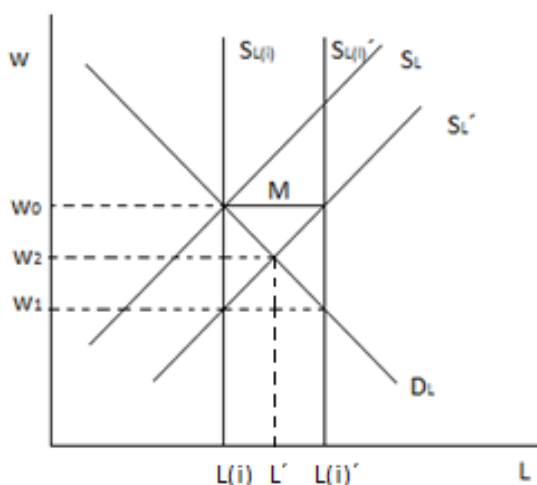
3.3. Zisky a ztráty v pohledu vysílajícího regionu

V případě, kdy se vysílající region ocitá ve velké nezaměstnanosti, může odliv domácí pracovní síly zmírnit napětí na trhu práce. Pozdější příliv remitencí do tohoto regionu přispívá ke snižování míry chudoby a podporuje spotřebitelskou poptávku v regionu. Nedostatek pracovníků, který je způsobený masivním odlivem, může naopak vést ke snižování konkurenceschopnosti původního regionu v některých odvětvích a zároveň vést k tlakům na růst mzdových nákladů. Další hrozba vyplývá z odchodu vysoce kvalifikované pracovní síly tzv. brain drain (Slaný a kol., 2009). Drbohlav (1994) dodává, že problém remitencí je často ve vynaložení velké části peněz do investic neproduktivně. Peníze plynou na spotřební nebo osobní neproduktivní investice, ke kterým patří bydlení nebo půda. Proto remittance nemusí přinášet celkový užitek. Mezi další nevýhody remitencí patří zvyšování finanční závislosti, zvyšování rozdílů mezi populací uvnitř původního regionu, možné inflační důsledky. Nepříznivým jevem je i ztráta produktivního, mladého, zdravého obyvatelstva na úkor remitencím. Dopady migrace na konkurenceschopnost můžou proto být jak pozitivní, tak i negativní, a to záleží zejména na kvantitativních a kvalitativních charakteristikách migrující pracovní síly a situaci na domácím trhu práce.

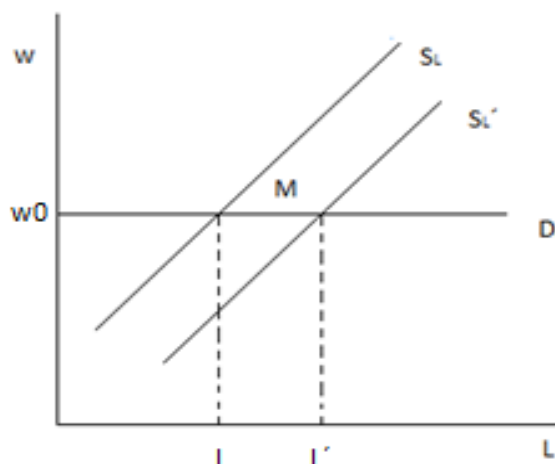
3.4. Dopady různé elasticity nabídky nebo poptávky

Při zohlednění dopadů z migrace je důležité zmínit i různé pružnosti nabídky a poptávky po práci. Studie potvrzují slabou reakci mzdy na změny nabídky práce. Proto se pohlíží na křivku nabídky práce jako na neelastickou a označena je $SL(i)$. Dopady, které plynou z migrace při zvýšení nabídky práce, jsou znázorněny v Obrázku 3.5. Migrace pracovníků vyvolá posun nabídky práce z $SL(i)$ na $SL(i)'$, současně se sníží mzdová sazba z w_0 na w_1 . Palát (2014) v grafu pro lepší srovnání zároveň znázornil posun SL na SL' , za podmínky, že by nabídka byla elastická. Je tedy jasné, že pokud jde o neelastickou nabídku, rovnovážná mzda se změní daleko výrazněji než při elastické.

Obrázek 3.5 Dopady migrace při zvýšení nabídky práce v různých elasticitách nabídkové křivky

Obrázek 3.6 Dopady migrace při zvýšení nabídky práce v dokonalé elastické křivce poptávky

Zdroj: Palát (2014)

V Obrázku 3.6 je znázorněna situace, kdy existuje dokonale elastická poptávka po práci. Je zřejmé, že změna nabídky práce z důvodu migrace nevyvolá žádnou změnu mzdové sazby. Mzdová sazba je celkově fixována. Výsledkem migrace je tedy zvýšení produkce o část vyprodukovanou novými migračními pracovníky, zároveň nedochází k poklesu zaměstnanosti místních pracovníků. Obdobně by vypadala situace, kdyby se uvažovalo o duálním trhu práce. Přistěhované nízko kvalifikované migranty neovlivní zaměstnanost vysoce kvalifikovaných pracovníků, jen zvýší produkci vyprodukovanou těmito pracovníky s nízkou kvalifikací. Palát (2014) dále zmiňuje, že tenhle případ se může objevovat u malé otevřené ekonomiky se silnými vzájemnými ekonomickými vazbami, podobným sociálním a daňovým systémem apod. Dále tvrdí, že další pozitivum vidí v růstu spotřebitelské poptávky v cílové zemi. Zároveň se může zvyšovat poptávka z důvodu migrace po učitelích, lékařích, úřednících, řidičích autobusu atp. Z toho plyne, že nepřímo z migrace můžou získat jak pracovníci s vyšší, tak i s nižší kvalifikací.

Podle Drbohlava (1994) je složité určit dopady z migrace, protože záleží na rozdílných specifických faktorech projevujících se u imigrační a emigrační strany nebo u jednotlivé z nich. Důvodem může být vliv fáze socioekonomického vlivu, kultury, intenzity a typu kontaktu mezi cílovým a původním regionem nebo i význam geografické polohy.

3.5. Empirické studie dopadů migrace

Andrews, Claek a Whittaker (2007) zkoumají na základě panelových dat z Velké Británie, zda jedinci skutečně prostřednictvím migrace obdrží vyšší mzdy a lepší pracovní příležitosti. Vzorek se skládá ze zaměstnaných nebo nezaměstnaných/neaktivních osob ve věku 17 až 64 let. Zároveň vylučuje ty, kteří změní region, ale zůstávají u svého zaměstnavatele. Výsledky naznačují, že existují důkazy o vyšších sazbách reálných mezd, jak pro muže, tak i ženy, kteří se přestěhovali z pracovních důvodů ve srovnání s pracovníky, kteří zůstali v původním regionu. Nicméně zdůrazňují potřebu analyzovat návratnost migrace v dynamickém kontextu, protože ke mzdovým výhodám dochází jen v dlouhém časovém horizontu. Mezuregionální migrace ve Velké Británii přinese v dlouhém období mzdové výnosy zhruba 14 % pro muže 11 % pro ženy. Výsledky pro vliv na zaměstnanost jsou odlišné. Naznačují, že migrace způsobená pracovními podněty u mužů nezaznamenává žádnou změnu v míře zaměstnanosti, naproti tomu u žen je zjištěna pozitivní korelace. U migrantů, kteří se stěhují z jiných než pracovních důvodů, je zjištěn záporný vliv na nezaměstnanost, který ale není výrazný v dlouhém časovém období. Předchozí studie ukázaly, že nezaměstnaní hledají aktivněji práci než zaměstnaní (Juárez, 2000). Andrews, Claek a Whittaker (2007) tvrdí, že nezaměstnané osoby, které se stěhují za prací, mají potíže s nalezením zaměstnání v novém regionu. Proto migrace nemusí snížit národní míru nezaměstnanosti a rozdíly mezi regiony ve Velké Británii. Pro migrující ženy z jiných než pracovních důvodů, především „tied mover“, je zjištěn negativní vliv na zaměstnanost a může docházet ke zvýšení jejich rozdílů mezi jednotlivými regiony. Nicméně tento záporný výsledek v průběhu času klesá. Celkové zvýšení meziregionální migrace ve Velké Británii bude mít velký vliv na snížení regionální a celostátní míry nezaměstnanosti.

Další studií pro Velkou Británii se zabývá Dickey (2014), který se věnuje vlivu migrace na regionální mzdovou distribuci na základě dat z The British Household Panel Survey. Zaměřuje se na šest širokých regionů (Velký Londýn, Midlands, Wales, Skotsko, sever a zbytek jihu) v období 1991 až 2007. Během zkoumaného období se mzdová nerovnost v anglických regionech měnila. Na začátku období největší rozdíly vykazuje Skotsko a nejnižší Wales. V průběhu Wales postihuje největší zvýšení nerovnosti, a to až o 41,4 %, naopak Skotsko pocítuje nejnižší nárůst (12,4 %). Přesto se Skotsko na konci období drží na druhém místě s nejrozšířenější dispencí, za něm stojí už jen Velký Londýn. Přestože Wales pocítuje největší nárůst mzdové nerovnosti, udržuje si druhé místo

s nejnižší dispencí. Jediný region, který ho předešel, je sever, který se ze čtvrtého místa dostal na první. Každý z regionů se vyznačuje jinými trendy. Skotsko je jediným regionem, v kterém počet emigrujících a nově příchozích migrantů je v roce 2007 nižší než v roce 1991. Nejvyšší míra migrace se vyskytuje ve zbytku jihu s trvale vyšším přílivem než odlivem. Nejnižší migrační toky vykazují okrajové regiony Wales a Skotsko. Velký Londýn je zase jediná oblast, která zažívá trvale vyšší odliv než příliv pracovníků. Celkové výsledky ukazují, že migrace prostřednictvím svého účinku má dopad na rozložení mezd mezi regiony. U třech regionů (Velký Londýn, sever a Skotsko) tento mechanismus zvyšuje mzdové nerovnosti. Zatímco pro Wales, se migrace jeví jako vyrovnávací mechanismus regionálních rozdílů. Dickey (2014) konstatuje, že migrace bude mít vliv nejen na regionální průměrné mzdy, jak ekonomická teorie naznačuje, ale zároveň pohyb pracovních sil napříč geografickými oblastmi také ovlivňování regionální distribuce mezd.

Borjas (2008b) zkoumá dopady migrantů na trh práce mezi Portorikem a Spojenými státy americkými. Vychází z mikro dat získaných ze sčítání lidu pro Portoriko a pro Spojené státy americké. Údaje jsou čerpány z roku 1970, 1980, 1990, 2000 a analýza je vyhrazená jen pro muže ve věku 14–64. Studie přináší zajímavé zjištění. Za prvé, dovednosti imigrantů a emigrantů se značně liší. Všichni pracovníci činní racionální investici do lidského kapitálu, ale výnos z ní sbírají na různých místech. Vzhledem k tomu, že Portoriko nabízí relativně vysoké odměny za dovednosti, přitahuje vysoce kvalifikované pracovníky a zároveň dochází z odlivu málo kvalifikovaných osob. Oba toky mají protichůdné účinky na strukturu mezd v Portoriku. Imigranti mají tendenci snižovat mzdy konkurenčních pracovníků a emigranti naopak zvyšovat jejich mzdu. Imigrace zvyšuje počet pracovníků na trhu práce v Portoriku o 10,6 % a emigrace snižuje počet o 19,2 %. Důsledkem toku imigrantů dochází ke snížení mezd o 4,2 %, zatímco odtok pracovníků zvyšuje mzdy o 3,8 %. Celkově, tedy pracovní toky mají bezvýznamný vliv na průměrnou mzdu v Portoriku. Tento výsledek však neodráží odlišné úrovně vzdělání pracovníků. Posuny v nabídce pracovní síly se liší vzhledem k zásobě dovedností. Ačkoliv nabídka nejméně vzdělaných pracovníků je stěží ovlivněna imigrací, počet pracovníků s více než maturitou vzrostl zhruba o 15 %. Odliv vysoce kvalifikovaných pracovníků snižuje počet pracovníků těchto kvalifikovaných skupin zhruba o 40–50 %. Tyto velmi odlišné nabídkové posuny mají velmi rozdílné mzdové účinky. Mzda nejméně vzdělaných pracovníků je zanedbatelně ovlivněna imigrací.

Naopak příliv imigrantů snižuje mzdu vysokoškolsky vzdělaných pracovníků téměř o 6 %. Dopad emigrujících osob je mnohem výraznější. Toky pracovníků (narozených v Portoriku) mezi Portorikem a Spojenými státy snižují mzdu nejméně vzdělaných pracovníků o 5–10 %, ale zároveň zvyšují mzdu nejvíce vzdělaných pracovníků o 8–10 %. Jinými slovy, obousměrný tok narozených pracovníků v Portoriku má podstatný vliv na mzdovou mezeru napříč kvalifikovanými skupinami (zvýšením relativní mzdy vysokoškoláků nejméně o 15 %). Značné pracovní toky, které jsou klíčovým rysem portorického trhu práce v roce 1980 a 1990, snižují relativní mzdy nekvalifikovaných pracovníků až o 15–20 %. V případě, že by mzdová pružnost odpovídala - 0,3, byl by čistý odtok pracovníků 30 %, což by zvýšilo mzdu v Portoriku zhruba o 10 % a došlo by k zúžení mzdové mezery v příjmech mezi Portorikem a Spojenými státy.

Longhi, Nijkamp, Poot (2006) provádí meta-analýzu 165 odhadů 9 relevantních studií³ pro různé země OECD a posuzují, zda imigrace vede k vytlačení domácích pracovníků na regionálních pracovních trzích. Konstatují, že dřívější studie jsou primárně prováděny pro Spojené státy, které mají relativně pružný trh práce a mzdové účinky jsou přirozenou možností měření reakce exogenních nabídkových šoků skrz imigraci na pracovní trhy. Evropské výzkumy, vzhledem k přetrvávající vysoké míře nezaměstnanosti v několika evropských zemích, dávají větší pozornost nerovnováze na trhu práce. Berou v úvahu, že mzdy mohou být poněkud lepkavé a imigrace pravděpodobněji ovlivní zaměstnanost domorodců než jejich mzdy. Vzhledem k rostoucímu počtu evropských studií, meta analýza zahrnuje devět studií, z nichž 3 se týkají Spojených států amerických a zbytek je evidován pro evropské státy a Izrael. Meta analýza nabízí celou řadu výsledků. Zvýšení imigrace o 1 % snižuje zaměstnanost místních rodáků jen o 0,024 %. Proto myšlenka, že přistěhovalci omezují pracovní příležitosti na lokálním trhu, se může jevit jako mylná představa. Pokud výzkum zjišťuje vliv rozdílný podle pohlaví, jeví se větší dopad na zaměstnanost u žen než u mužů, také větší pro pracovníky s nízkou kvalifikací než pro pracovníky obecně a silnější u dřívějších přistěhovalců než u domorodců. Bylo naznačeno, že přistěhovalci budou pravděpodobně nahrazovat nízko kvalifikované domorodce a ženy. Zároveň potvrzují, že

³ Pro Spojené státy americké - Borjas, Freeman, Katz (1997), Enchautegui (1997), Card (2001); pro západní Německo - Pischke a Velling (1997); pro Rakousko a západní Německo - Winter-Ebmer a Zimmermann (1998); pro Izrael: Friedberg (2001); pro Evropskou unii: Angrist a Kugler (2003); pro Španělsko: Carrasco, Jimeno, Ortega (2004); pro Spojené království: Dustmann, Fabbri, Preston (2005).

vliv na zaměstnanost je v Evropě výraznější než ve Spojených státech, což je v souladu s menší pružností na evropských trzích.

Bentolila (1997) ukazuje, že migrační odezva na ekonomické meziregionální rozdíly ve Španělsku je nízká a pomalá. Konkrétně, vzestup národní míry nezaměstnanosti ve Španělsku ze 1,4 % v letech 1962–1964 na 16 % v letech 1980–1984, snížil reakci čisté migrace na rozdíly v nezaměstnanosti o 91 %. Proto lze hodnotit, že pracovní síla je ve španělských regionech uzavřená nebo nepohyblivá a její přesun není postačující k vyrovnání nerovností mezi španělskými regiony.

Juárez (2000) se také přiklání k tvrzení, že v případě Španělska, míra migrace poklesla. Vysoká míra nezaměstnanosti v regionech v průběhu 80. let snižovala intenzitu hledání zaměstnání v jiných regionech. Míra regionálního přerozdělení pracovních sil nezabránila zvýšení regionálních rozdílů v posledních letech. Při vysvětlení poklesu meziregionálních pohybů v průběhu času je důležité zmínit obecný nedostatek volných pracovních míst. To vede k poklesu pobídky k přesunu do jiného regionu nebo k hledání zaměstnání v ostatních regionech.

Z pohledu České republiky, Fidrmuc (2004) tvrdí, že migrace na míru nezaměstnanosti reaguje spíše snížením přílivu osob, než aby docházelo k povzbuzení odlivu pracovníků do ekonomicky příznivých regionů. Zároveň mzdy pozitivně korelují s hrubou imigrací, stejně jak s emigrací. Tento efekt vyvrací skutečnost, že dochází k přesunu pracovních sil z ekonomicky slabších regionů do oblastí s lepšími pracovními příležitostmi. Při srovnání s evropskými jižními zeměmi, migrace byla daleko efektivnější při vyrovnání regionálních rozdílů v Itálii a v Portugalsku. Na rozdíl od transformujících se ekonomik, výsledky migrace v Itálii se blíží k optimální reakci migrace na regionální rozdíly. Především nezaměstnanost významně působí negativně na hrubou imigraci a povzbuzuje emigraci. Mzdy naopak mají pozitivní vliv na hrubou imigraci a negativní na emigraci, to vypovídá o faktu, že migrace správně funguje jako nástroj na vyrovnávání rozdílů v italských regionech. Naopak výsledky pro Španělsko a Portugalsko se od ideálního stavu vzdalují. I když hrubé migrační toky v transformujících zemích nejsou bezvýznamné, hrubá imigrace a emigrace jsou silně korelovány, a proto je výsledek čisté migrace velmi malý. Vyrovnání rozdílů v nezaměstnanosti a ve mzdách pomocí pohybu pracovní síly by trvalo několik desítek let, proto migrace v transformujících zemích není dostatečným nástrojem pro dosažení

rovnováhy. Ve své další studii dodává, že z výsledků je zřejmé, že potenciál migrace s cílem vyrovnat rozdíly na trhu práce je omezen. Proto je zapotřebí jiných nástrojů pro zmírnění negativních šoků (Fidrmuc, 2004a).

Jak již bylo zmíněno dříve, Fidrmuc a Huber (2007) tvrdí, že ochota stěhovat se nebyla ovlivněna regionálními podmínkami na trhu práce, tudíž vyrovnání na trhu práce pomocí regionálních rozdílů se nejeví jako fungující mechanismus. A proto politiky zaměřené na podporu mobility by se měly soustředit především na zlepšení účinnosti trhu s bydlením a zvýšení migračních pobídek pro středně příjmové skupiny.

4. Determinanty a dopady meziregionální migrace v České republice

Pracovní síla je dána tím, jak se lidé rodí, umírají a stěhují, ať už v rámci ČR nebo zahraničí. Tyto okolnosti do značné míry tedy determinují podobu trhu práce na desítky let dopředu. Tato kapitola se věnuje determinantům a dopadům migrace na úrovni meziregionální v České republice. Události, které ovlivňují počty stěhujících, způsobují nepravidelnosti ve věkové struktuře, která se přenáší do dalších let po migraci. Jednoduché neoklasické ekonomické modely předpokládají dostupnost dokonalých informací, nulové transakční náklady a volný pohyb výrobních faktorů, proto předvídají, že lidé se stěhují za prací, kde jejich mezní produktivita bude největší (Slaný, 2009). Ale ve skutečnosti mnohdy i relativně velké mzdové rozdíly mezi různými regiony nevyvolají dostatečný stimul k přesunu pracovníků.

4.1. Vývoj důležitých ukazatelů pro trh práce v České republice

Na začátek je potřeba přiblížit vývoj hrubé průměrné měsíční mzdy pro jednotlivé regiony České republiky. Z Tabulky 4.1 je zřejmé, že největší mzdy získávají pracovníci v Hlavním městě Praha. Mzdové rozdíly mezi hlavním městem a ostatními regiony jsou výrazné, proto podle teorie migrace by měly hlavní toky imigrantů plynout právě do Prahy. Dalším atraktivním regionem, který by měl přitahovat potencionální migranty, je Středočeský kraj. Ten si drží druhé místo s největší měsíční průměrnou mzdovou sazbou. Naopak region Karlovarský by měl mít funkci zdrojového kraje, z kterého budou pracovníci dobrovolně odcházet za lepšími pracovními podmínkami.

Tabulka 4.1 Hrubá průměrná měsíční mzda za jednotlivé regiony v Kč⁴

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Hl. město Praha	35 905	36 658	36 124	34 403	34 784	34 561	35 115
Středočeský	26 445	26 671	27 001	25 605	26 193	26 623	27 345
Jihočeský	22 767	22 951	23 418	23 040	23 542	23 819	24 321
Plzeňský	25 015	25 176	25 482	24 086	24 835	25 156	26 026
Karlovarský	22 848	22 926	22 498	21 568	22 097	22 315	22 707
Ústecký	24 198	24 593	24 874	23 081	23 658	23 938	24 336
Liberecký	24 671	25 332	25 089	23 240	23 634	24 231	24 767
Královéhradecký	23 148	23 386	23 950	22 697	23 480	23 834	24 387
Pardubický	23 382	24 120	23 537	22 792	23 122	23 282	24 067
Vysočina	23 493	23 760	23 944	22 680	23 144	23 534	24 293
Jihomoravský	25 109	25 700	26 223	24 518	25 181	25 592	26 116
Olomoucký	23 866	24 001	23 997	22 670	22 934	23 409	24 175
Zlínský	22 744	22 572	23 219	22 461	22 747	23 069	23 873
Moravskoslezský	24 075	23 873	24 554	23 909	24 362	24 530	24 877

Zdroj: ČSÚ (2015b), vlastní zpracování

Obdobně, jako průměrná hrubá měsíční mzda, by na migraci měla působit míra nezaměstnanosti v cílovém a původním regionu. Podle empirických studií, viz Horvát (2006), lidé migrují do regionu, který má regionální nezaměstnanost nižší než národní míru nezaměstnanosti a naopak opouští oblast, která má vyšší regionální míru nezaměstnanosti než je národní. Český statistický úřad vydává obecnou míru nezaměstnanosti. Ta je vypočítána na základě výběrového šetření pracovních sil. Ukazatel je sestaven podle metodiky Eurostatu vypracované na základě doporučení ILO.

Z Tabulky 4.2 je zřejmé, že míra nezaměstnanosti za jednotlivé regiony v průběhu sledovaného období výrazně kolísala. Pro zjednodušený nástin lze rozdělit sledované období na tři intervaly, a to období před krizí (2004–2007), v průběhu krize (2008–2013) a po krizi (2014). Od roku 2004 lze obecně konstatovat, až na některé výkyvy, že míra nezaměstnanosti klesala každým rokem do počátku krizového období. Tento trend vykazovala i celková obecná míra nezaměstnanosti České republiky. V roce 2008, kdy Českou republiku už poznamenaly počátky světové ekonomické krize, míra nezaměstnanosti stále klesala. Její růst lze vyzorovat pro všechny české kraje až od roku 2009. Následující rok jednotlivé kraje zobrazovaly rozdílné tendence vývoje.

⁴ Hrubá měsíční mzda je uvedena podle klasifikace zaměstnání CZ-ISCO.

Avšak u většiny krajů lze spatřit další nárůst nezaměstnanosti v roce 2012 nebo 2013, tato situace odpovídá např. Pardubickému, Moravskoslezskému, Olomouckému kraji. Nicméně u kraje Hlavní město Praha míra nezaměstnanosti v roce 2011 poklesla, později stagnovala. V roce 2014, tedy v době po krizi, byla nezaměstnanost u všech krajů nižší ve srovnání s rokem 2013. Jediný kraj, u kterého se míra nezaměstnanosti zvýšila, byl Jihočeský region. Celková míra nezaměstnanosti se vyvíjela obdobně jako u kraje Hlavní město Praha (s výjimkou roku 2012). Nejnižší hodnotu dosahovala v počátku krizového období, později do roku 2012 rostla, následující rok stagnovala. V roce 2014, stejně jako u ostatních krajů, celková míra nezaměstnanosti poklesla.

Tabulka 4.2 Obecná míra nezaměstnanosti v %

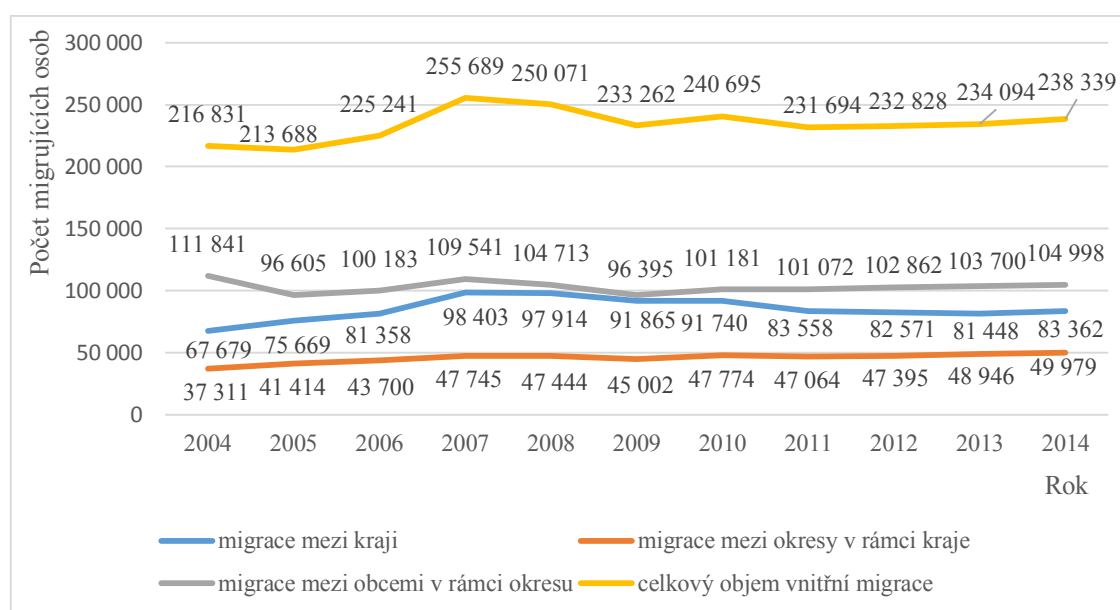
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Hl. m. P.	3,9	3,5	2,8	2,4	1,9	3,1	3,8	3,6	3,1	3,1	2,5
Středoč.	5,4	4,2	4,5	3,4	2,6	4,4	5,2	5,1	4,6	5,2	5,1
Jihoč.	5,7	5,0	5,1	3,3	2,6	4,3	5,3	5,5	5,7	5,2	5,9
Plzeňský	5,8	5,1	4,6	3,7	3,6	6,3	5,9	5,1	4,8	5,2	5,1
Karlov.	9,4	10,9	10,2	8,2	7,6	10,9	10,8	8,5	10,5	10,2	9,0
Ústecký	14,5	14,5	13,7	9,9	7,9	10,1	11,2	9,8	10,8	9,4	8,5
Liberecký	6,4	6,5	7,7	6,1	4,6	7,8	7,0	7,2	9,3	8,3	6,5
Královoh.	6,6	4,8	5,4	4,2	3,9	7,7	6,9	7,1	7,1	8,2	6,2
Pardub.	7,0	5,6	5,5	4,4	3,6	6,4	7,2	5,6	7,7	8,4	6,4
Vysočina	6,8	6,8	5,3	4,6	3,3	5,7	6,9	6,4	6,4	6,7	5,6
Jihomor.	8,3	8,1	8,0	5,4	4,4	6,8	7,7	7,5	8,1	6,8	6,1
Olomouc.	12,0	10,0	8,2	6,3	5,9	7,6	9,1	7,6	7,7	9,2	7,7
Zlínský	7,4	9,4	7,0	5,5	3,8	7,3	8,5	7,6	7,4	6,8	6,1
Moravs.	14,5	13,9	12,0	8,5	7,4	9,7	10,2	9,3	9,5	9,9	8,6
Obecná míra nezaměst.	8,3	7,9	7,1	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7	7	7	6,1

Zdroj: ČSÚ (2015e), vlastní zpracování

Z Grafu 4.1 je zřejmé, že i velikost celkové migrace se v průběhu času měnila. V roce 2005 poklesla, což bylo způsobené snižující se ochotou stěhování na kratší vzdálenosti v rámci obce. Avšak již v roce 2006 celková migrace obyvatel výrazně vzrostla, tento růst lze zaznamenat na všech úrovních pohybu. Kladný trend se zastavil až v roce 2007. Následující roky se ochota lidí stěhovat snižovala, ať už na kratší nebo větší vzdálenosti. Tento pokles pravděpodobně odráží velkou světovou finanční krizi,

a tím zvýšení nákladů na přesun potencionálních migrantů. V roce 2010 se objevují první impulsy k růstu mobility osob, to značí zvýšení celkové vnitřní migrace. Tento jev byl zapříčiněn zvyšující mírou stěhování mezi okresy a mezi obcemi, ale jen pro tento rok. V roce 2011 dochází opět k poklesu. Již v roce 2012 a v každém následujícím roce se zvyšovala mobilita osob. Tento růst byl patrně vyvolán zlepšujícími se podmínkami v ekonomice a postupným překonáváním krize. Výjimkou byla migrace mezi kraji, která změnila klesající trend až v roce 2014. Lze konstatovat, že v roce 2014 se lidé stěhovali méně než v posledním předkrizovém roce 2007.

Graf 4.1 Vývoj celkové migrace a migrace podle druhu stěhování

Zdroj: ČSÚ (2015a, 2015f), vlastní zpracování

Z vývoje migrace však nelze vyčíst, z kterých oblastí lidé emigrují, a které naopak přitahují pracovníky. Pro potřeby práce je daleko důležitější pohled na počet přistěhovalých a vystěhovalých v rámci krajů České republiky a rozdíly mezi těmito toky. Z Tabulky 4.3 je zřejmé, že lidé v roce 2014 se opravdu více stěhovali do hlavního města a do Středočeského kraje, tedy do krajů s vyššími průměrnými mzdami a zároveň nižší mírou nezaměstnanosti. Naopak lze i potvrdit, že největší záporné přírůstky mezikrajské migrace vykazovaly ty regiony, které měly potíže s vyšší mírou nezaměstnanosti.

Tabulka 4.3 Počet přistěhovalých a vystěhovalých za určité kraje pro rok 2014

	Přistěhovalí	Vystěhovalí	Přírůstek
Hl. m. Praha	20 053	19 459	594
Středočeský	20 814	12 866	7 948
Jihočeský	3 906	3 666	240
Plzeňský	3 459	2 815	644
Karlovarský	1 765	2 866	-1 101
Ústecký	4 975	6 675	-1 700
Liberecký	3 503	3 813	-310
Královéhradecký	3 574	4 040	-466
Pardubický	3 373	3 630	-257
Vysočina	2 724	3 659	-935
Jihomoravský	6 145	5 888	257
Olomoucký	3 462	4 211	-749
Zlínský	2 624	3 340	-716
Moravskoslezský	2 985	6 434	-3 449

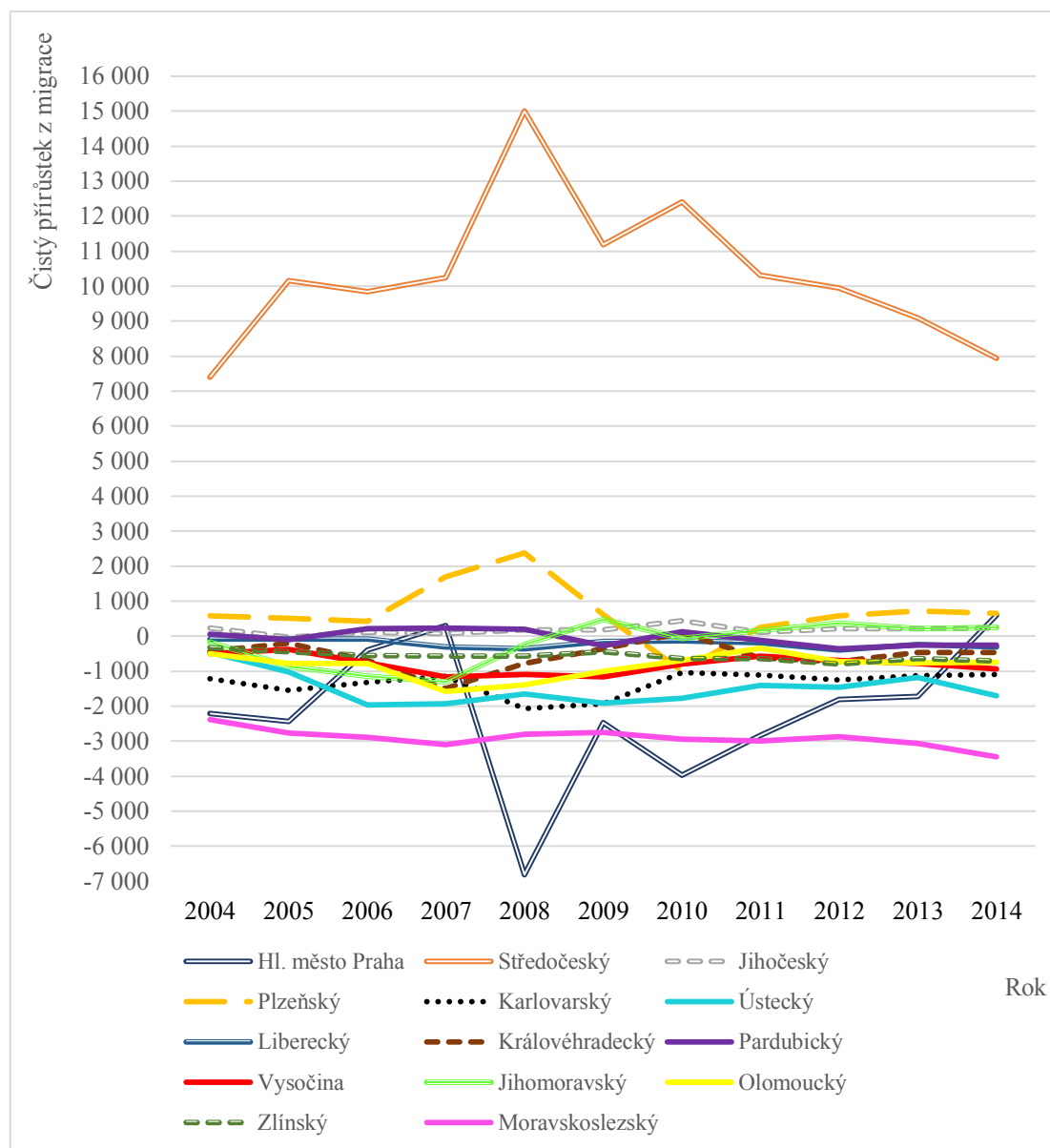
Zdroj: ČSÚ (2015f), vlastní zpracování

Zajímavé tendence zobrazuje i vývoj čistých přírůstků v čase za jednotlivé kraje, viz Graf 4.2. Časový interval lze opět rozdělit na dobu před krizí, během krize a po krizi. Je zřejmé, že jediným příjmovým krajem za celou sledovanou dobu byl region Středočeský. Ten v předkrizovém období vykazoval zvyšující se čisté přírůstky osob v rámci vnitřní migrace s výjimkou roku 2006, kdy čisté přírůstky mírně poklesly. Největší příliv osob pocítoval kraj Středočeský v roce 2008. Následující rok zaznamenal hluboký pokles, který vystřídal v roce 2010 růst a později opět pokles, který pokračoval až do roku 2014.

Zrcadlovým trendem se vyznačoval kraj Hlavní město Praha, u kterého došlo k největšímu propadu čistého přírůtku v roce 2008. Ten nahradil růst v roce 2009, následný pokles a od roku 2011 opět růst, viz Graf 4.2. Další zajímavý vývoj lze spatřit u kraje Plzeňského. Stejně jako u Středočeského kraje, měl Plzeňský kraj největší příliv osob v roce 2008, který následující léta vystřídal pokles přírůtku, jehož nejnižší hodnota byla zaznamenána v roce 2010. Ale až na tento záporný přírůstek v roce 2010, kraj Plzeňský nezměnil svoji pozici přijímacího regionu. Dalším cílovým regionem, který každý rok s výjimkou roku 2005 měl kladné přírůstky, byl region Jihočeský. Na některé kraje krize působila „kladně“, u regionu Olomouckého lze zpozorovat během krizových

let postupné snížení záporného přírůstku migrantů, který se však zastavil v roce 2011 a následující roky se opět zvyšoval. Kraj Jihočeský zase za sledované období změnil svoji pozici. Do roku 2008 byl v postavení zdrojového regionu, tj. docházelo k většímu odlivu osob než přílivu. Zato od roku 2009 (kromě roku 2010) získal pozici cílového regionu.

Graf 4.2 Vývoj čistých přírůstků z migrace za jednotlivé kraje

Zdroj: ČSÚ (2015a, 2015f), vlastní zpracování

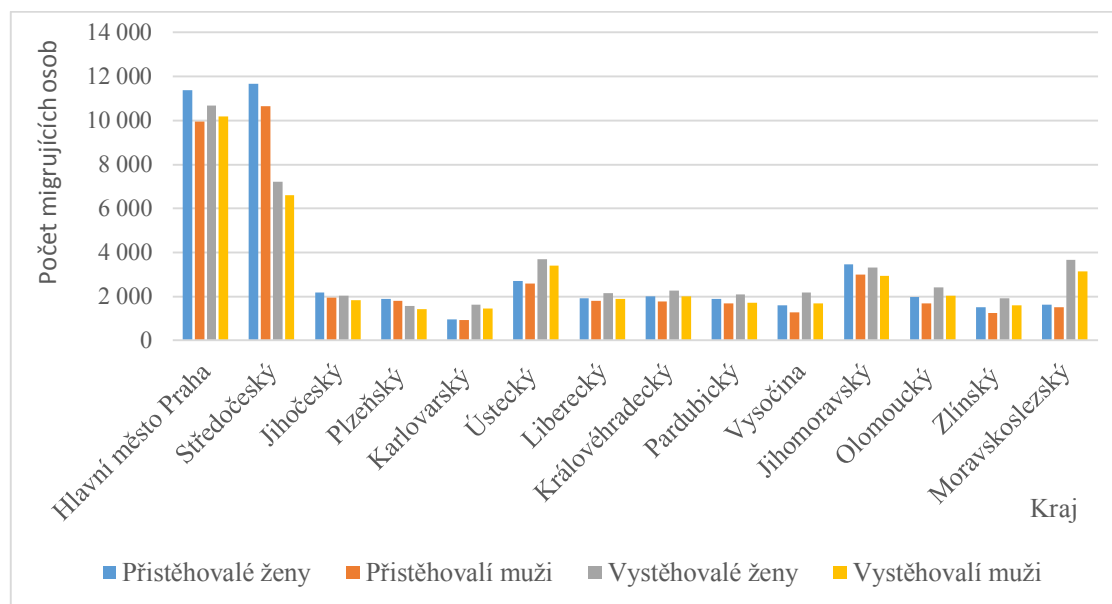
4.2. Determinanty v České republice

Důležité je podotknout specifické územní vymezení některých krajů v České republice. Středočeský kraj nemá vlastní krajské město, kraj Hlavní město Praha zase postrádá jiné obce, které by tvořily zázemí města. Proto, to co je v jiných krajích migrací

mezi krajským městem a jeho okolím (vnitrokrajským stěhováním), je v případě těchto krajů migrací mezikrajskou (ČSÚ, 2014a). Zároveň jelikož nejsou zahrnuty přítoky a odtoky pracovníků ze zahraničí, musí platit, že z pohledu národního se rovná celková imigrace a celková emigrace. Tj. že celkový počet vystěhovaných a přistěhovaných bude totožný. Obrat stěhování je definován jako úhrn přistěhování a vystěhování v daném územním regionu (ČSÚ, 2015f).

Mezi determinanty, které často uvádí studie zkoumající vnitřní migraci, patří pohlaví, věk, rodinný stav atd. Například Fidrmuc a Huber (2007) zjistili, že regionální podmínky na trhu práce neovlivní migraci natolik jako osobní charakteristiky, které jsou daleko důležitějším faktorem. Podle rodinné teorie, Mincer (1978) uvádí, že žena je daleko méně mobilní než muž, protože je ovlivněna rodinnými proměnnými, jako je věk dítěte, jeho školní docházka. V Grafu 4.3 je znázorněn počet přistěhovaných a vystěhovaných žen a mužů za jednotlivé kraje České republiky. Při srovnání podle pohlaví, je zřejmé, že ženy zastupují vyšší přílivy a odlivy pro každý kraj. Což naznačuje, že ženy v roce 2014 se stěhovaly daleko více než muži, to je v rozporu s teorií rodiny.

Graf 4.3 Počet přistěhovaných a vystěhovaných podle pohlaví v roce 2014

Zdroj: ČSÚ (2015f), vlastní zpracování

Nicméně tuto skutečnost, že ženy se stěhovaly v roce 2014 více než muži, může odrážet vzdělanost pohlaví. Z Tabulky 4.4 je jasné, že v České republice poměr vysokoškolských žen a mužů byl v roce 2014 téměř vyrovnaný. Co se týče střední školy s maturitou, větší podíl zastupovaly ženy než muži. Lze obecněji konstatovat, že v roce

2014 byl větší podíl vzdělanějších žen než mužů. Proto naopak situace, že ženy byly mobilnější z důvodu větší vzdělanosti, potvrzuje teorii lidského kapitálu, která tvrdí, že vzdělanější lidé jsou více nakloněni k přesunu. Bohužel toto nelze potvrdit daty, Český statistický úřad migraci podle vzdělání publikoval jen do roku 2004, která je dále v práci rozebrána.

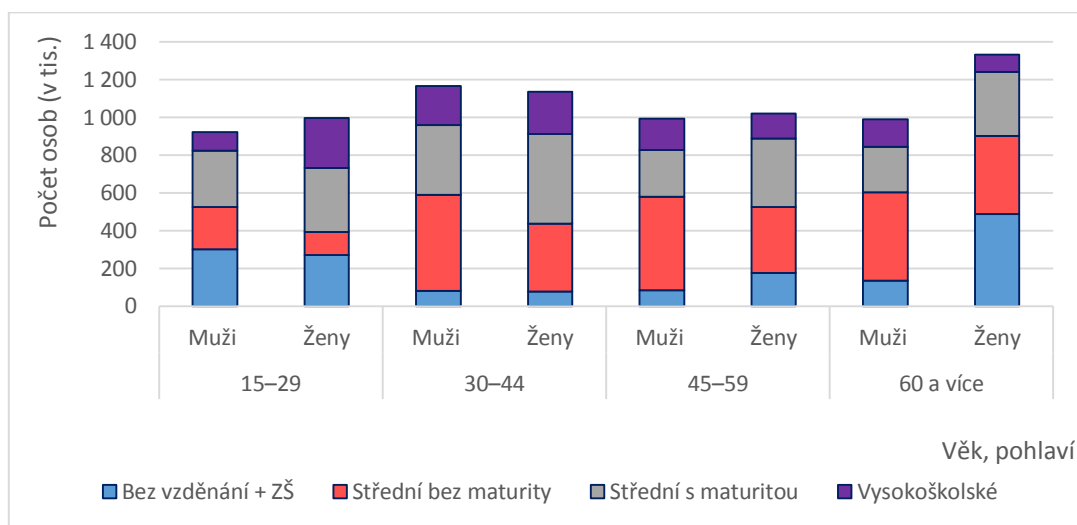
Tabulka 4.4 Vzdělání obyvatelstva ve věku 15 a více pro rok 2014, v tis.

	Celkem		Muži		Ženy	
	Osob	Podíl v %	Osob	Podíl v %	Osob	Podíl v %
základní vzdělání, bez vzdělání	1 279,8	14,3	459,8	10,6	820,0	17,9
střední bez maturity	3 061,7	34,3	1 782,4	41,0	1 279,2	27,9
střední vzdělání s maturitou	3 049,8	34,1	1 344,4	30,9	1 705,4	37,2
vysokoškolské	1 541,3	17,3	765,6	17,6	775,6	16,9
celkem	8 932,6	100,0	4 352,3	48,7	4 580,2	51,3

Zdroj: ČSÚ (2015d), vlastní zpracování

Důležité je také zmínit, že větší vzdělanost žen než mužů se vyskytuje především mezi mladšími kohortami. Bohužel údaje o počtu osob s nejvyšším dosaženým vzděláním podle věku a pohlaví vydává ČSÚ v rámci sčítání lidu jednou za 10 let, které naposledy proběhlo v roce 2011. Proto nejsou dostupné údaje pro rok 2014. V Grafu 4.4 lze vidět, že ženy v mladším věku byly opravdu vzdělanější než muži. Největší rozdíl vysokoškolského vzdělání mezi pohlavími byl ve věku 15–29 (je jasné, že vysokoškolského vzdělání dosáhne osoba starší 21 let). Tento rozdíl ve vyšším věku klesal. Dokonce ve věku 45–59 bylo již více mužů s vysokoškolským vzděláním než žen a v letech 60 a více byl tento rozptyl ještě výraznější. Co se týče středního vzdělání s maturitou, ženy v každém věku dosahovaly větších počtů než muži. Nicméně nejmenší rozdíl byl v letech 15–29 a největší v letech 45–59, viz Graf 4.4.

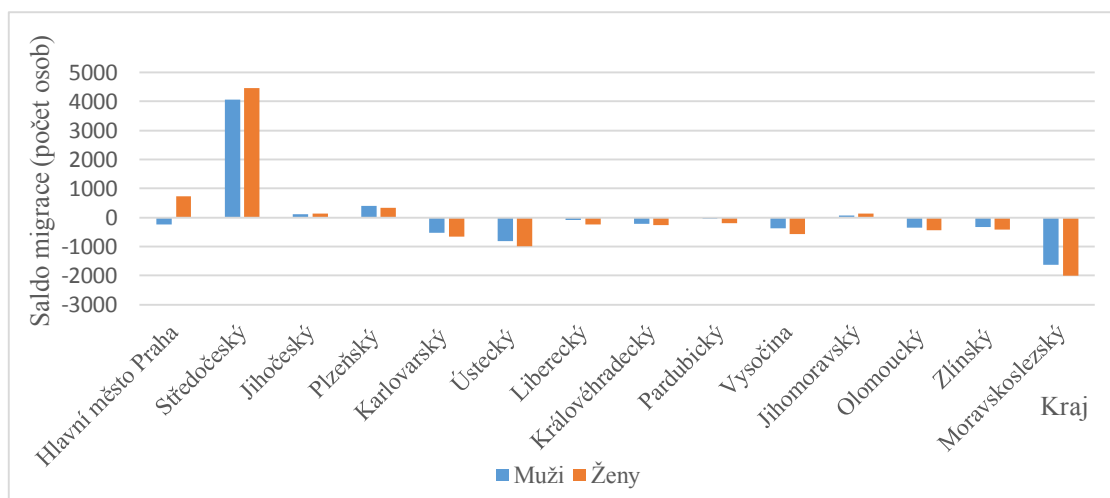
Graf 4.4 Populace podle věku a vzdělání v roce 2011, v tis.

Zdroj: ČSÚ (2014b), vlastní zpracování

Dalo by se očekávat, že Hlavní město Praha obdrží čisté přílivy osob, protože dosahuje nejvyšší průměrné hrubé mzdy v České republice, ale výsledky podle pohlaví jsou odlišné. Ženy se stěhovaly do hlavního města, zato u mužů se projeví záporná čísla, jak lze vidět v Grafu 4.5. Největší přílivy osob zažíval Středočeský kraj jak z pohledu žen, tak mužů. To jde souběžně s teorií, protože Středočeský kraj je druhý region s největší průměrnou hrubou mzdou. Nejméně atraktivní kraj byl opět totožný pro muže i ženy. Z Moravskoslezského kraje za rok 2014 odešlo až 3 651 žen a 3 137 mužů. Kromě Středočeského kraje byly příjmovými regiony také kraje Jihočeský, Plzeňský a Jihomoravský. Ostatní kraje vykazovaly větší odliv žen a mužů než příliv.

Graf 4.5 Saldo vnitřní migrace mužů a žen pro rok 2014

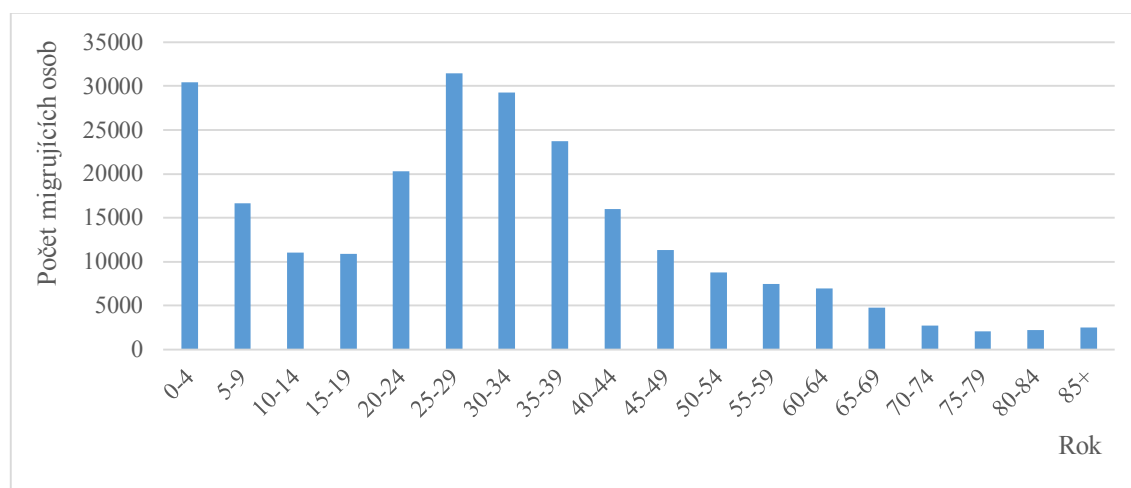

Zdroj: ČSÚ (2015f), vlastní zpracování

Jinou důležitou osobní charakteristikou je věk potencionálních migrantů. Teorie i empirické důkazy, viz Firdmuc (2004a), Fidrmuc a Huber (2007), se shodují, že mladí pracovníci jsou více motivováni k pohybu. V Grafu 4.6 je zobrazen celkový objem mezikrajského stěhování podle věku za rok 2014 pro Českou republiku. Již na začátku kapitoly bylo zmíněno, že počet vystěhovaných ze všech krajů se musí rovnat počtu imigrantů jiných regionů. Proto objem vnitřního stěhování vypovídá jak o počtu vystěhovaných, tak přistěhovaných.

Jak již bylo naznačeno, Česká republika se vyznačuje nízkou mobilitou. Přesto ze statistických údajů je znatelné, že mladí lidé byli více ochotni migrovat. Největší objem migrace byl zaznamenán v 25–29 letech migranta a postupně s růstem věku tento objem klesal, což je v souladu s teorií lidského kapitálu. Lidé v důchodovém věku (+ 65) už téměř nemigrovali, ale jejich nízká hodnota migrace může odrážet návrat do rodného regionu. Z Grafu 4.6 je zřejmé, že velká četnost se objevovala i v letech 0–4, což potvrzuje rodinnou teorii, viz Mincer (1978). Ta tvrdí, že žena je svázána věkem dítěte a jeho školní docházkou, jestli dítě ještě nespádá do povinné školní docházky, žena spolu s rodinou je více nakloněná k přesunu.

Graf 4.6 Objem vnitřního stěhování podle věku pro rok 2014

Zdroj: ČSÚ (2015f), vlastní zpracování

Podle rodinné teorie je daleko menší pravděpodobnost pohybu vdaných lidí než pravděpodobnost svobodných (s výjimkou mladých manželství), tento fakt potvrzuje i Fidrmuc (2004a). Z Tabulky 4.5 vyplývá, že tahle situace nastala i v České republice v roce 2014.

Tabulka 4.5 Podíl migrujících osob podle rodinného stavu pro rok 2014, v tis.

	celkový počet osob	počet stěhujících se	podíl v %
svobodný, svobodná	4 349,531	45,592	1,05
ženatý, vdaná	4 271,762	24,967	0,58
rozvedený, rozvedená	1 164,642	9,772	0,84
ovdovělý, ovdovělá	752,340	2,910	0,39

Zdroj: ČSÚ (2015f), vlastní zpracování

Po svobodných osobách, druhou nejmobilnější skupinou v roce 2014 byli rozvedení lidé. To je v rozporu s teorií lidského kapitálu, která tvrdí, že se stěhují lidé, kteří z migrace nejvíce vytěží (mladí, svobodní lidé). Tuhle situaci může odrážet, momentální stěhování z důvodu rozvodu (Mincer, 1978). Naopak nejméně ochotní k přesunu v rámci vnitřní migrace byli ovdovělí lidé, což probíhá podle teorie lidského kapitálu, viz Tabulka 4.5.

Řada studií potvrdila klesající ochotu migrace s růstem vzdálenosti původního a cílového regionu, viz Paleta a Jandová (2010), Juárez (2000), i když tvrdil, že vliv vzdálenosti v současnosti je nižší než dříve. Nejvýznamnější je prostřední řádek Tabulky 4.6 týkající se osob v produktivním věku. I když migrace všech věkových skupin dokáže ovlivnit trh práce na několik dalších let po přesunu. Pro upřesnění je důležité dodat, že migrace mezi okresy je myšlena v rámci kraje a mezi obcemi v rámci okresu. Obdobně, jak v předchozích případech, objem vnitřní migrace odpovídá velikosti celkové migrace (emigrace z krajů = imigrace do krajů). Z Tabulky 4.6 vyplývá, že migrace mezi obcemi byla častější než mezi okresy a kraji, což odpovídá teorii. To naznačuje, že lidé jsou opravdu více nakloněni ke stěhování na kratší vzdálenosti. Zároveň, ale migrace mezi kraji je častější než migrace mezi okresy, což odporuje teorii.

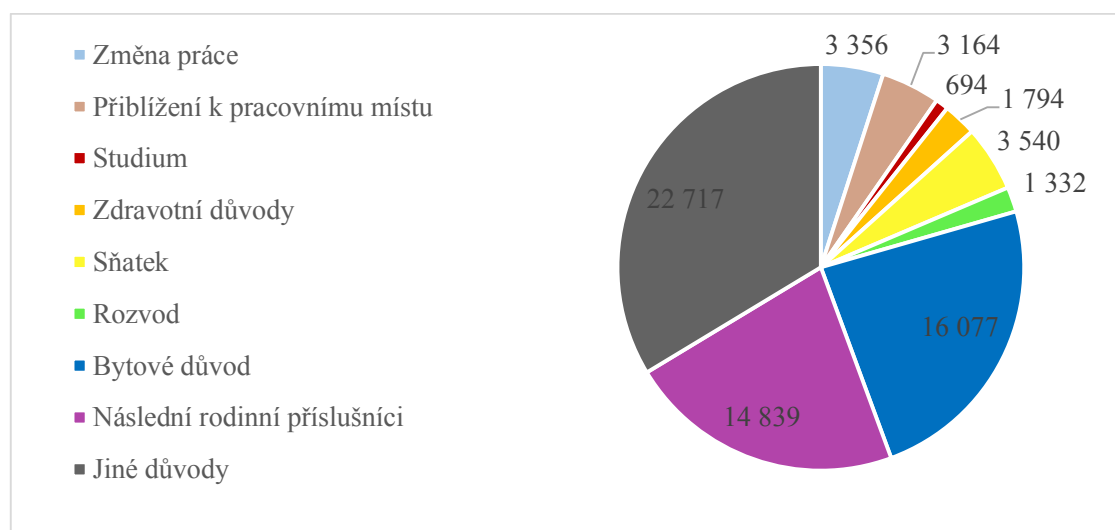
Tabulka 4.6 Vnitřní objem migrace podle vzdálenosti pro rok 2014

Věk	Migrace mezi kraji			Migrace mezi okresy			Migrace mezi obcemi		
	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy
0-14	18 483	9 379	9 104	12 412	6 318	6 094	27 255	14 084	13 171
15-64	59 660	27 662	31 998	34 592	15 571	19 021	71 750	32 071	39 679
65+	5 219	1 994	3 225	2 975	1 099	1 876	5 993	2 034	3 959

Zdroj: ČSÚ (2015f), vlastní zpracování

Zajímavé jsou také důvody stěhování. Český statistický úřad bohužel tyto informace poskytuje jen do roku 2004. Z Grafu 4.7 je zřejmé, že největší pohnutky k pohybu v roce 2004 byly jiné důvody, následují rodinní příslušníci a bytové důvody. Pracovní argumenty, jako změna práce nebo přestěhování z důvodu přiblížení k pracovnímu místu, se ukazují jako méně motivující. Tyto pracovní faktory odpovídaly pouhým 4,97 % a 4,69 %. Nejméně však stimulovalo migraci studium, viz Graf 4.7. Tyto výsledky potvrzuje i Firdmuc (2004a), který tvrdí, že většina migračních toků je ovlivněna jinými než ekonomickými stimuly. Stěhování vidí spíše jako společenský a demografický jev, přičemž ekonomické důvody sílí až pro budoucí uvažování o migraci. Uvádí, že pouhých 14,8 % českých respondentů se přesunulo za prací a 11 % z finančních podnětů. Zároveň souhlasí, že mezi nejvýznamnější determinanty patří argument bydlení a rodinné důvody.

Graf 4.7 Důvody vnitřního stěhování za rok 2004 v počtu osob

Zdroj: ČSÚ (2015a), vlastní zpracování

Podobně i údaje o vnitřní migraci podle nejvyššího ukončeného vzdělání stěhující se osoby přestal ČSÚ vydávat v roce 2004. Podle teorie lidského kapitálu jsou vzdělanější lidé daleko více mobilní než méně kvalifikovaní, tuto skutečnost potvrzuje velké množství empirických studií, viz např. Firdmuc (2004a) nebo Firdmuc a Huber (2007). V Tabulce 4.7 jsou zaznamenány údaje pro jednotlivé stupně vzdělání, tedy osob starších 15 let. Lze vypořádat, že největší číselností migrace se vyznačovali lidé

s vysokoškolským vzděláním, následovali lidé se středním vzděláním s maturitou. Naopak nejméně mobilní byli lidé se základním nebo dokonce bez vzdělání.

Tabulka 4.7 Podíl migrujících osob podle vzdělání pro rok 2004, v tis.

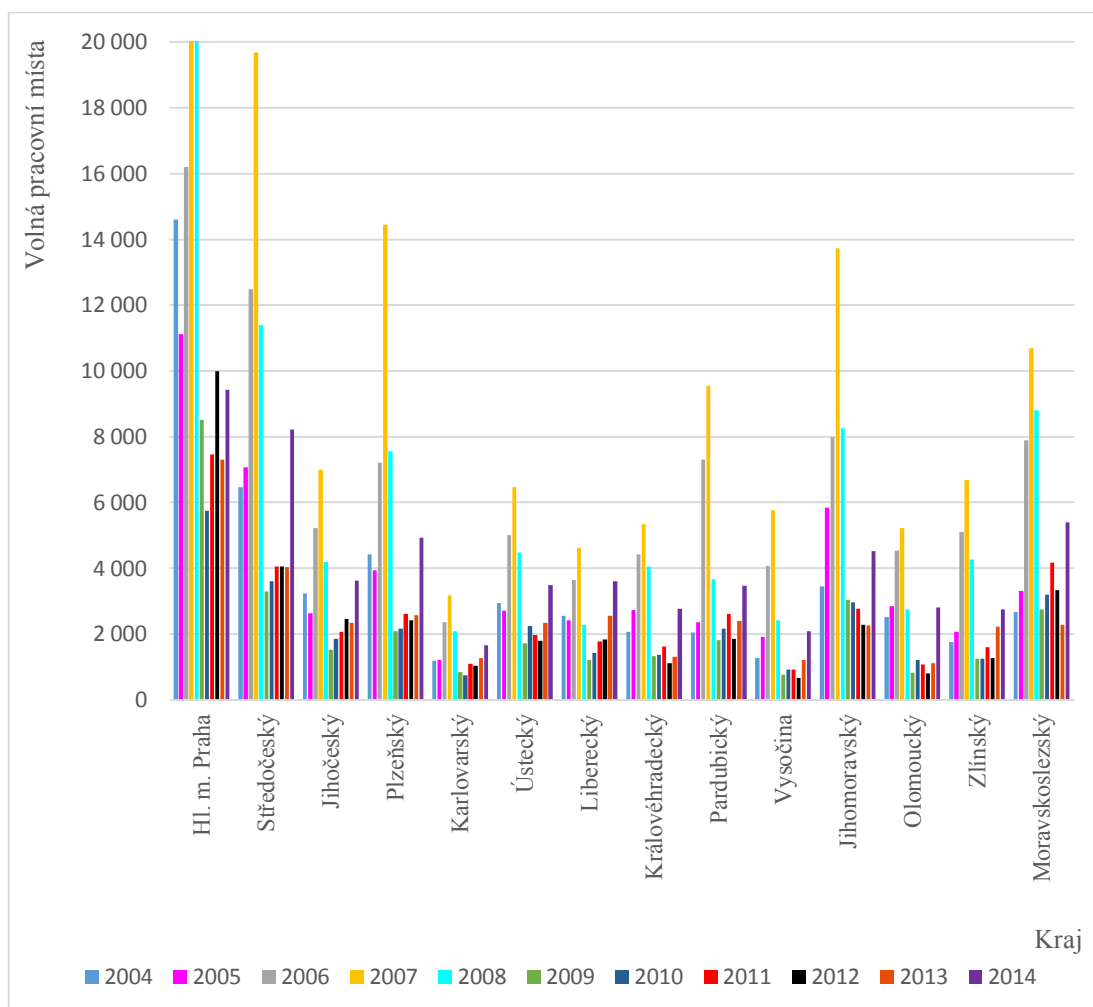
	celkový počet osob	počet migrujících osob	podíl v %
základní vzdělání, bez vzdělání	1 810,50	8,537	0,47
střední bez maturity	3 319,50	18,036	0,54
střední s maturitou	2 679,10	17,077	0,63
vysokoškolské	862,2	10,09	1,17

Zdroj: ČSÚ (2015a, 2015d), vlastní zpracování

Poslední zmíněný ukazatel, který se jeví jako determinant migrace, je počet pracovních míst v cílovém regionu. Z Grafu 4.8 lze vyčíst, že nejvíce volných míst za všechny sledované roky nabízel region Hlavní město Praha, i přes jeho nejnižší regionální míru nezaměstnanosti. Přestože kraj Moravskoslezský si drží druhé místo v příčkách nejvyšší regionální nezaměstnanosti, nabízel daleko více volných pracovních míst než kraje s nižší mírou nezaměstnanosti, jako např. Vysočina. To pravděpodobně odráží strukturu nabízených volných míst ve vztahu ke kvalifikaci pracovníků, „popularitu“ pracovních míst nebo ochotu občanů aktivně hledat práci.

Dále z Grafu 4.8 je zřejmé, že největší počet volných pracovních míst poskytovaly všechny kraje v roce 2007, v tomhle roce byla zároveň u většiny krajů nejnižší nezaměstnanost za sledované období (2004–2014). Lze tedy odhadnout, že tento objem volných míst odrážel dobrou situaci v podnicích. V roce 2008 se počet nabízených míst ve všech krajích výrazně zredukoval a pozdější léta vykazoval střídavý trend. Pro všechny kraje platí, že v roce 2014 oproti předchozímu roku znatelně počet volných pracovních míst vzrostl. To pravděpodobně odráží lepší ekonomické podmínky z důvodu překonání světové krize. Zároveň lze dodat, že Středočeský kraj je druhý region s největším počtem nabízených míst, což plyne souběžně s teorií a empirickými studiemi, kdy lidé imigrují do oblastí s větším počtem nabízených míst.

Graf 4.8 Počet volných pracovních míst

Zdroj: ČSÚ (2016), vlastní zpracování

4.3. Dopady vnitřní migrace na Českou republiku

Jak již bylo ukázáno, největší přírůstek osob prostřednictvím mezikrajské migrace v roce 2014 vykazoval Středočeský kraj, který se vyznačuje druhou největší průměrnou měsíční mzdou, zároveň nižší regionální mírou nezaměstnanosti než národní a také druhým krajem s nejvíce nabízeným počtem pracovních míst. Proto není podle teorie překvapující výsledek přírůstku. Současné kladné přírůstky obdržely kraje Hlavní město Praha, Jihočeský, Plzeňský, Jihomoravský. Všechny tyto regiony se vyznačují vyšší mzdou i nižší nezaměstnaností. Výjimku činí Jihomoravský kraj, u kterého je míra regionální nezaměstnanosti totožná s národní.

Zároveň lze potvrdit, že platí i situace v opačném směru. Největší záporný přírůstek zaznamenal kraj Moravskoslezský. Region dlouhodobě trpí druhou největší

nezaměstnaností (hned po kraji Karlovarském), která je vysoce nad průměrem národním. Mzdy Moravskoslezského kraje sice nejsou nejnižší, ale nedosahují na velikost mzdy regionů s kladným mezikrajským přírůstkem. Výjimku tvoří Jihočeský kraj, který má nižší průměrnou regionální mzdu než ostatní cílové regiony. Vyšší záporná čísla osob postihla také kraje Ústecký a Karlovarský. Potencionální migranty pravděpodobně ovlivnila i nízká regionální průměrná mzda. Kraj Karlovarský se vyznačuje nejnižší mzdou v ČR.

Ačkoliv nelze říci nic kauzálního, lze konstatovat, že migrace v České republice probíhá z ekonomicky slabších do ekonomicky vyspělejších regionů. Tj. probíhá podle teorie či empirických studií, tudíž by mělo docházet k vyrovnaní rozdílů mezi regiony. Lze očekávat, že přílivy pracovníků ze zaostalejších regionů s cílem zlepšení individuálních pracovních podmínek, stlačí mzdy cílového regionu. Souběžně selepší situace v původním regionu, ať už sníží nezaměstnanost či růstem mezd. To může být ověřeno na cílovém a zdrojovém regionu v ČR. Pro Středočeský kraj, Hlavní město Praha, Jihočeský, Plzeňský a Jihomoravský by mělo platit, že nezaměstnanost kraje v průběhu období rostla a mzdy se snižovaly. Naopak u kraje Moravskoslezského a Karlovarského mělo docházet k snížení regionální míry nezaměstnanosti a zvýšení mezd.

Lze konstatovat, že zvyšující se odliv osob v průběhu let z Moravskoslezského kraje doprovázelo snížení regionální míry nezaměstnanosti v roce 2014 ve srovnání s rokem 2010. I když se odliv pracovníků zvyšoval každý rok (mimo rok 2011), míra nezaměstnanosti se v roce 2012 a 2013 zvýšila, což neodpovídá teorii. Vztah emigrace a průměrné měsíční mzdy v regionu odpovídá teorii. Zvyšující odliv pracovníků doprovázel růst průměrné měsíční mzdy v regionu. Dokonce i v roce 2011, kdy došlo k poklesu emigrantů, mzdy souběžně poklesly, viz Tabulka 4.8.

Tabulka 4.8 Vývoj ukazatelů trhu práce v Moravskoslezském kraji

	2010	2011	2012	2013	2014
míra nezaměstnanosti	10,2	9,3	9,5	9,9	8,6
průměrná měsíční mzda	24 554	23 909	24 362	24 530	24 877
saldo migrace	-2 950	-2 991	-2 879	-3 063	-3 449
přistěhovalí	3 099	2 843	2 992	2 975	2 985
vystěhovalí	6 049	5 834	5 871	6 038	6 434

Zdroj: ČSÚ (2015c, 2015f), vlastní zpracování

Kraj Karlovarský dlouhodobě patří k nejvíce ekonomicky postiženým krajům s nejnižší průměrnou měsíční mzdou a vysokou mírou nezaměstnanosti. Z Tabulky 4.9 vyplývá, analogicky jako u kraje Moravskoslezského, že průměrná měsíční mzda doprovázela emigraci podle teorie. Avšak výsledky pro míru nezaměstnanosti jsou různorodé. V roce 2011, kdy se snížil odliv osob, došlo ke snížení nezaměstnanosti, což odporuje teorii. Naopak k potvrzení dochází v letech 2013 a 2014, kdy souběžně s růstem emigrace z kraje se snižovala míra nezaměstnanosti.

Tabulka 4.9 Vývoj ukazatelů trhu práce v Karlovarském kraji

	2010	2011	2012	2013	2014
míra nezaměstnanosti	10,8	8,5	10,5	10,2	9,0
průměrná měsíční mzda	22 498	21 568	22 097	22 315	22 707
saldo migrace	-1 046	-1 117	-1 256	-1 120	-1 101
přistěhovalí	1 964	1 646	1 555	1 730	1 765
vystěhovalí	3 010	2 763	2 811	2 850	2 866

Zdroj: ČSÚ (2015c, 2015f), vlastní zpracování

Další region s nepříznivými ekonomickými podmínkami je Ústecký kraj. Z tabulky 4.10 je zřejmé, že pro tento region v některých letech nastal rozpor i mezi průměrnou měsíční mzdou a počtem vystěhovalých osob. Například v roce 2012, kdy poklesl počet emigrantů z regionu, došlo ke zvýšení průměrné hrubé měsíční mzdy. Vývoj míry nezaměstnanosti v Ústeckém kraji ve vztahu s počtem vystěhovalých se jevil obdobně, jak u předchozích ekonomicky slabších regionů.

Tabulka 4.10 Vývoj ukazatelů trhu práce v Ústeckém kraji

	2010	2011	2012	2013	2014
míra nezaměstnanosti	11,2	9,8	10,8	9,4	8,5
průměrná měsíční mzda	24 874	23 081	23 658	23 938	24 336
saldo migrace	-1 774	-1 411	-1 462	-1 189	-1 700
přistěhovalí	5 432	4 923	4 636	4 907	4 975
vystěhovalí	7 206	6 334	6 098	6 096	6 675

Zdroj: ČSÚ (2015c, 2015f), vlastní zpracování

Druhý pohled na dopady mezikrajské migrace odráží cílové regiony. Jak již bylo zmíněno, nejatraktivnější oblastí pro potencionální migranty se jeví Středočeský kraj. I když tento region má nejvyšší čistý přírůstek v rámci mezikrajské migrace, lze z Tabulky 4.11 vyčíst, že v průběhu let klesal. To zapříčinila jak snížená ochota

pracovníků stěhovat se do tohoto regionu, tak dokonce růst emigrantů v roce 2014. Podle teorie může nastat riziko, že přistěhovalí migranti snižují mzdy domorodců či zvyšují nezaměstnanost cílového regionu, což empirické studie zcela nepotvrzují. Ve Středočeském regionu pokles přistěhovalých osob doprovázel růst průměrné měsíční mzdy, což plyne souběžně s teorií, kromě roku 2011, kdy došlo ke snížení mzdy. Vztah mezi přílivem a mírou nezaměstnanosti plyne podle teorie s výjimkou roku 2013, kdy i při snížení čistého přírůstku osob se zvýšila míra nezaměstnanosti.

Tabulku 4.11 Vývoj ukazatelů trhu práce ve Středočeském kraji

	2010	2011	2012	2013	2014
míra nezaměstnanosti	5,2	5,1	4,6	5,2	5,1
průměrná měsíční mzda	27 001	25 605	26 193	26 623	27 345
saldo migrace	12 401	10 314	9 945	9 088	7 948
přistěhovalí	25 686	23 155	22 632	21 562	20 814
vystěhovalí	13 285	12 841	12 687	12 474	12 866

Zdroj: ČSÚ (2015c, 2015f), vlastní zpracování

Zajímavé výsledky lze vidět v Tabulce 4.12 pro Plzeňský kraj. V roce 2013 došlo k růstu přistěhovalých osob. Souběžně se zvýšila průměrná mzdová mzda, což vyvrací teorii o stlačení mezd v cílovém regionu. Vztah migrace a nezaměstnanosti je opět nesourodý. V roce 2013 míra nezaměstnanosti vzrostla, mohlo tedy dojít k vytlačení plzeňských pracovníků. Avšak v roce 2014 míra nezaměstnanosti poklesla, což mohlo odrážet předpoklad, že firmy profitovaly z levnější příchozí pracovní síly.

Tabulka 4.12 Vývoj ukazatelů trhu práce v Plzeňském kraji

	2010	2011	2012	2013	2014
míra nezaměstnanosti	5,9	5,1	4,8	5,2	5,1
průměrná měsíční mzda	25 482	24 086	24 835	25 156	26 026
saldo migrace	-990	255	586	713	713
přistěhovalí	3 410	3 505	3 331	3 528	3 528
vystěhovalí	4 400	3 250	2 745	2 815	2 815

Zdroj: ČSÚ (2015c, 2015f), vlastní zpracování

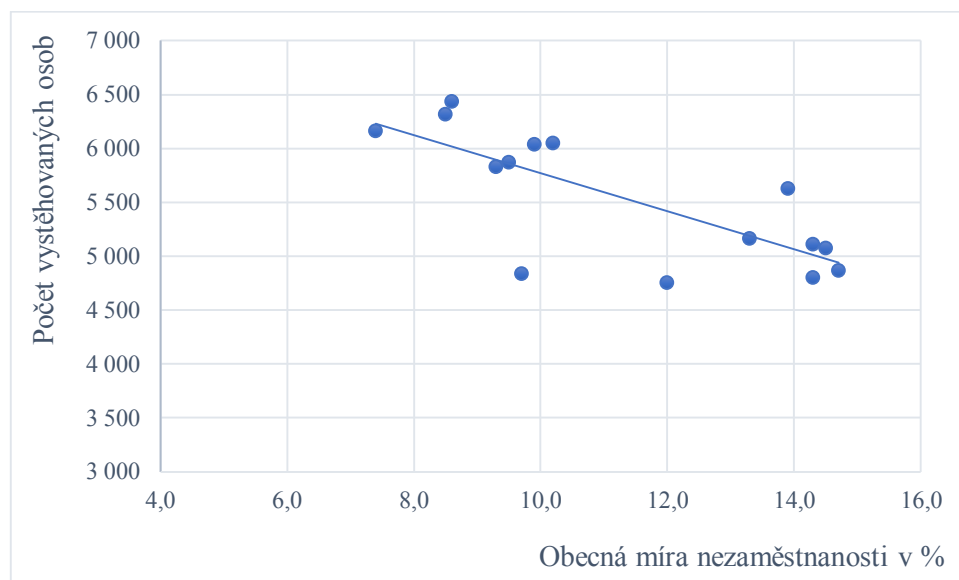
I když nelze říci nic kauzálního, obecně při shrnutí dopadů mezikrajské migrace v České republice, jde konstatovat, že emigrace z ekonomicky slabších do vyspělejších regionů působí pozitivně na regionální průměrnou hrubou mzdu v původním regionu. Vliv mezikrajské migrace na míru nezaměstnanosti se zdá různorodý v průběhu času

a nelze jej konkrétněji přiblížit. Dopady stěhování na míru nezaměstnanosti v hostitelské regionu se jeví obdobně. Růst přistěhovalých osob v hostitelském regionu doprovázelo zvýšení měsíční mzdy v kraji.

Protože při srovnání dat může být dopad na původní či cílový region jen předvídatelný, lze spojitost mezi proměnnými podpořit korelační metodou. Pomocí této metody lze zjistit jejich lineární vztah. Korelační koeficient nabývá hodnoty v intervalu od - 1 do + 1. Krajní čísla značí dokonalý lineární vztah. Naopak hodnota 0 vypovídá o žádném vzájemném působení. Mezi nejméně atraktivní region byl zařazen kraj Moravskoslezský, proto lze právě u něj ověřit vztah mezi počtem vystěhovalých osob a jeho obecnou mírou nezaměstnanosti. Současná podoba 14 krajů ČR vznikla v roce 2000. Z tohoto důvodu jsou data použita až od tohoto roku do posledního uvedeného roku 2014, což nemá dostačující vypovídající hodnotu.

Korelační koeficient pro vztah mezi počtem emigrantů z Moravskoslezského kraje a obecnou mírou nezaměstnanosti kraje vyšel - 0,756335438. Záporné číslo vypovídá o nepřímé závislosti počtu vystěhovalých a obecné míře nezaměstnanosti v Moravskoslezském kraji.

Graf 4.9 Vztah počtu vystěhovalých osob a obecné míry nezaměstnanosti (%) v Moravskoslezském kraji

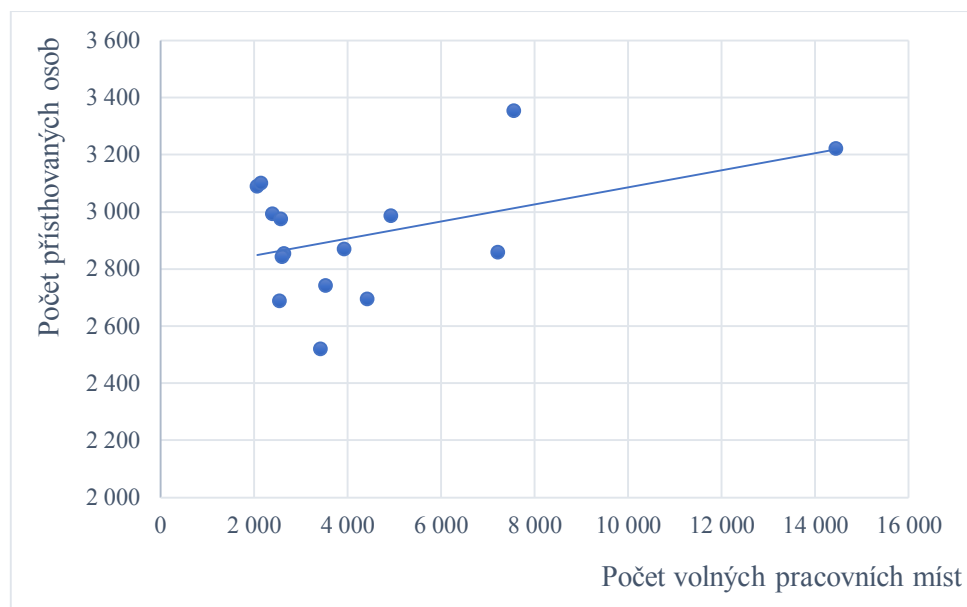

Zdroj: ČSÚ (2015a, 2015c, 2015f), vlastní zpracování

Tahle skutečnost probíhá podle teorie, ale z korelačního koeficientu nelze vyvodit závěry, že by jeden jev byl příčinou a druhý následkem. Proto nelze tvrdit, že rostoucí

počet emigrantů sníží nezaměstnanost v regionu. Přesto jde konstatovat, že by pravděpodobně mohlo docházet ke snížení rozdílů mezi zaostalejšími a ekonomicky vyspělejšími regiony. K zjištění dopadu migrace na meziregionální rozdíly by bylo zapotřebí moderních technik regresní analýzy.

Graf 4.10 Vztah počtu přistěhovaných osob a počtu volných pracovních míst v Plzeňském kraji

Zdroj: ČSÚ (2010, 2015a, 2015f), vlastní zpracování

Pro Plzeňský kraj, jako cílový region, byl korelační koeficient roven 0,44917. Tato hodnota vypovídá o lineární závislosti počtu volných pracovních míst v Plzeňském kraji a počtu přistěhovaných do tohoto regionu. Ačkoliv závislost nemá takovou sílu jak v předchozím vztahu mezi počtem vystěhovaných a mírou nezaměstnanosti. Opět nelze tvrdit, která proměnná je nezávislou, a která je jejím následkem. Přesto výsledky plynou v souladu s teorií a patrně bude docházet k vyrovnání rozdílů mezi regiony. Data jsou opět použita od roku 2000 do 2014, tento interval je omezen vznikem kraje, proto nejsou výsledky statisticky postačující.

5. Závěr

Tato práce je věnovaná vnitřní migraci mezi kraji v České republice a jejímu vlivu na trh práce. V první části je uveden teoretický nástin migrace, zároveň zde jsou popsány teorie migrace, které pomáhají přiblížit a vysvětlit determinanty rozhodnutí lidí o přesunu. Závěr kapitoly je doplněn o empirické studie zaměřené na tuto problematiku. Základní myšlenkou je, že migrant opouští méně vyspělý region a přestěhuje se do ekonomicky příznivého regionu, kde maximalizuje svoje pracovní příležitosti. Teorie a empirické studie se shodují, že potencionální migrant je člověk, který z přesunu za celý svůj život nejvíce vyteží. Proto nejmobilnější pracovní silou by měli být mladí, vzdělaní a svobodní lidé. Nicméně nezáleží jen na osobních charakteristikách člověka, ale roli hraje také vzdálenost mezi regiony. Důležitý je i vliv likviditních omezení, kdy lidé z nejchudších regionů nejsou schopni pokrýt náklady migrace a uvíznou v tzv. pasti chudoby. Proto míra migrace je vyšší pouze mezi bohatšími regiony, viz Horvát (2006).

Na začátku další kapitoly jsou pomocí neoklasických grafů vysvětleny dopady migrace, které pocítují jedinci (migranti), emigrační a imigrační regiony. Migranti se většinou vyznačují jako osoby, které jsou více motivovány k pracovním výkonům. Proto vykazují rychlejší mzdový růst a jejich mzdy po určité době od příjezdu překročí mzdy domorodců (Borjas, 1994). Také pro emigrační region migrace přináší řadu výhod, jako je odliv nezaměstnaných a následné snížení míry nezaměstnanosti regionu, příliv remitencí. Problém může nastat, když dochází k odlivu tzv. brain drain, tedy vysoce kvalifikovaných osob (Slaný a kol., 2009). Z pohledu hostitelského regionu záleží, zda pracovníci přímo konkurují domácím pracovníkům nebo zaplňují mezeru na trhu práce. V situaci, kdy přímo „soutěží“ s domorodci může docházet ke snížení jejich mezd nebo vytlačení z trhu práce (Palát, 2014). Kapitola je završena shrnutím empirických studií zaměřených na dopady migrace. Co se týče dopadu na hostitelský region, empirické studie zjistily, že zvýšení imigrace o 1 % snižuje zaměstnanost místních rodáků jen o 0,024 %. Proto se zdá nepravděpodobné, že by imigranti vytlačovali domácí pracovníky z lokálního trhu. Avšak větší dopad na zaměstnanost je rozpoznán u žen než u mužů, u nízko kvalifikovaných pracovníků než u pracovníků celkově, u dřívějších přistěhovalců než u domorodců. Také vliv na zaměstnanost v Evropě je výraznější než ve Spojených státech (Longhi, Nijkamp, Poot, 2006). Zároveň výsledky studie ukazují, že migrace měla dopad na rozložení mezd mezi regiony ve Velké Británii. U třech regionů (Velký Londýn,

sever a Skotsko) tento mechanismus zvýšil mzdové nerovnosti. Zatímco pro Wales, migrace působila jako vyrovnávací mechanismus regionálních rozdílů (Dickey, 2006). V transformujících zemích se pohyb pracovní síly mezi kraji nejeví jako dostačující nástroj pro vyrovnání rozdílů v nezaměstnanosti a ve mzdách (Fidrmuc, 2004). Pro ČR Fidrmuc (2004a) potvrzuje, že pohyb pracovní síly je omezen a je zapotřebí jiných nástrojů pro zmírnění negativních šoků. Fidrmuc a Huber (2007) zase tvrdí, že politiky zabývající se podporou mobility by se měly zaměřit především na zlepšení účinnosti trhu s bydlením a zvýšení migračních pobídek pro středně příjmové skupiny, protože ochota stěhovat se nebyla ovlivněna regionálními podmínkami na trhu práce, ale spíše vlastnictvím domu.

Čtvrtá kapitola této práce je věnovaná analýze vybraných determinantů migrace mezi kraji a dopadům na trh práce v České republice. Na začátku je přiblížen vývoj důležitých ukazatelů trhu práce, z kterých se později vychází. Zajímavé jsou trendy čistého přírůstku z migrace za jednotlivé kraje. Největší přírůstky, i během krize, měl kraj Středočeský. U regionu Olomouckého se záporné přírůstky z migrace během krize snižovaly. Kraj Jihočeský zase za sledované období změnil svoji pozici ze zdrojového kraje na region příjmový. Obecně lze říci, že v roce 2014 se lidé méně stěhovali než v období před krizí, výjimku tvoří stěhování mezi okresy v rámci kraje. I míra nezaměstnanosti byla zasažena krizí, kdy v roce 2009 všechny české kraje zaznamenaly velké zvýšení regionální míry nezaměstnanosti a později střídavě v roce 2012 a 2013.

Při srovnání migrace podle pohlaví, ženy v roce 2014 zastupovaly vyšší přílivy a odlivy za každý kraj. To naznačuje, že ženy v roce 2014 se stěhovaly daleko více než muži, tento fakt je v rozporu s rodinou teorií (Mincer, 1978). Jelikož mladé kohorty žen jsou v současnosti vzdělanější než muži, může být migrace žen v souladu s teorií lidského kapitálu. Bohužel nelze podložit daty, zda migrovaly více vzdělanější ženy než méně kvalifikované, protože ČSÚ migraci podle vzdělání publikoval jen do roku 2004. Jak z pohledu žen, tak mužů největší přílivy osob zažíval Středočeský kraj, naopak nejméně přitažlivý se jevil Moravskoslezský region, což se shoduje s teorií. Přestože největší průměrné mzdy se vyplácí v kraji Hlavní město Praha, obě pohlaví reagovala odlišně. Zatímco ženy tvořily čisté přílivy do tohoto kraje, muži zobrazovali záporné přírůstky.

Podle teorie i empirických studií probíhala také migrace podle věku. Největší objem migrace v roce 2014 byl zaznamenán u mladých lidí ve věku 25–29 a postupně s růstem věku tento objem klesal. Velká četnost migrace se objevovala i u malých dětí ve věku 0–4, což potvrzuje teorii rodiny, která tvrdí, že rodiny se nejvíce stěhují, pokud děti nespádají pod povinnou školní docházku.

Zároveň podle teorie i empirických analýz, viz Fidrmuc (2004a), jsou více ochotní migrovat svobodní lidé, tato situace nastala i v České republice v roce 2014. Druhou nejvyšší četností mobility se vyznačovali rozvedení lidé, což se neshoduje s teorií lidského kapitálu. Nicméně teorie rodiny zmiňuje, že tento fakt může odrážet momentální stěhování z důvodu rozvodu.

Souběžně s teorií plyne migrace podle vzdělání. Nejvíce ochotní k přesunu byli lidé s vysokoškolským vzděláním, naopak nejméně naklonění k migraci se jeví lidé bez vzdělání nebo se základním vzděláním. Zajímavý pohled je na důvody migrace, mezi nejčastější patřily jiné nebo bytové argumenty. Pracovní důvody, jako změna práce nebo přestěhování s cílem přiblížení k pracovnímu místu, odpovídaly pouhým 4, 97 % a 4,69 %. To potvrzují i empirické studie, viz Fidrmuc (2004a). Bohužel tyto informace (nejvyšší dokončené vzdělání migrující osoby a důvody migrace) vydával ČSÚ jen do roku 2004, proto jsou data zpracována právě za tento rok. Co se týče migrace podle vzdálenosti, opravdu se potvrdila větší ochota stěhování na kratší vzdálenosti (mezi obcemi v rámci okresu), ale překvapivě byla častější migrace mezi kraji než mezi okresy v rámci kraje.

Z pohledu dopadů migrace, největší přírůstek osob v roce 2014 vykazoval Středočeský kraj, který se vyznačuje druhou největší průměrnou měsíční mzdou, nižší regionální mírou nezaměstnanosti než národní a také druhým krajem s nejvíce nabízeným počtem pracovních míst. Současně kladné přírůstky zaznamenávaly kraje Hlavní město Praha, Jihočeský, Plzeňský, Jihomoravský. Všechny tyto regiony se vyznačují vyšší mzdou a nižší nezaměstnaností. Zároveň platí i situace v opačném směru. Největší záporný přírůstek dosahoval kraj Moravskoslezský. Region dlouhodobě trpí druhou největší nezaměstnaností, která je vysoce nad průměrem národním. Mzdy Moravskoslezského kraje sice nejsou nejnižší, ale nedosahují na mzdy regionů s kladným mezikrajským přírůstkem. Vyšší záporná čísla postihla i kraje Ústecký a Karlovarský,

u kterých potencionální migranty pravděpodobně ovlivnila i nízká regionální průměrná mzda.

Ačkoliv nelze říci nic kauzálního, lze konstatovat, že migrace v České republice probíhá z ekonomicky slabších do ekonomicky vyspělejších regionů. Tj. probíhá v souladu s teorií, tudíž by mělo docházet k vyrovnání rozdílů mezi regiony. Obecně při shrnutí dopadů mezikrajské migrace v České republice, jde pravit, že emigraci z ekonomicky slabších do vyspělejších regionů doprovázelo zvýšení regionální průměrné hrubé mzdy. Zároveň i růst přistěhovaných osob v hostitelském regionu plynul souběžně se zvýšením měsíční průměrné mzdy v kraji.

Výsledky korelační analýzy mezi ekonomickými proměnnými a migrací naznačují, že vnitřní migrace působí jako nástroj pro vyrovnání meziregionálních rozdílů v ČR. Nicméně Česká republika se vyznačuje nízkou mírou migrace, tudíž by politiky zaměřené na přesun osob měly mobilitu podpořit.

Aby bylo možné udělat detailnější závěry, bylo by zapotřebí provést analýzy na delší časovou řadu dat s použitím tzv. panelových dat na migraci mezi okresy či kraji, současně použít moderních regresních panelových technik. To je něco, co přesahuje náplň této práce, ale mohlo by být zkoumáno v budoucnosti.

Seznam použité literatury

ANDREWS, Martin, Ken CLAEK a William WHITTAKER, 2007. The Employment and Earnings of Migrants in Great Britain. *IZA Discussion Papers 3068*. Institute for the Study of Labor (IZA).

ANDRIENKO, Yuri a Sergei GURIEV, 2004. Determinants of Interregional Mobility in Russia: Evidence from Panel Data. *Economics of Transition*, 12(1), 1–27. DOI: 10.1111/j.0967-0750.2004.00170.x.

ANGRIST, Joshua D. a Adriana D. KUGLER, 2003. Protective or Counter-Productive? Labor Market Institutions and the Effect of Immigration on EU Natives. *The Economic Journal*, 113, F302–F331. DOI: 10.3386/w8660.

BENTOLILA, Samuel, 1997. Sticky labor in Spanish region. *European Economic Review*, 41(3-5), 591–598. DOI: 10.1016/S0014-2921(97)00002-0.

BORJAS, George J, 1994. The Economics of Immigration. *Journal of Economic Literature*, 32(4), 1667–1717.

BORJAS, George J, 1995. The Economic Benefits from Immigration. *The Journal of Economic Perspectives*, 9(2), 3–22. DOI: 10.3386/w4955.

BORJAS, George J, 2008a. *Labor Economics*. 4th ed. New York: McGraw-Hill/Irwin. ISBN 978-0-07-340282-6.

BORJAS, George J, 2008b. Labor Outflows and Labor Inflows in Puerto Rico. *Journal of Human Capital*, 2(1), 32–68. DOI: 10.3386/w13669.

BORJAS, George J, Richard B. FREEMAN a Lawrence F. KATZ, 1997. How Much Do Immigration and Trade Affect Labor Market Outcomes? *Brookings Papers on Economic Activity*, 1997(1), 1–90.

CARD, David, 2001. Immigrant Inflows, Native Outflows, and the Local Market Impacts of Higher Immigration. *Journal of Labor Economics*, 19(1), 22–64. DOI: 10.3386/w5927.

CARRASCO, Raquel, Juan F. JIMENO a A. Carolina ORTEGA, 2004. The Effect of Immigration on the Employment Opportunities of Native-Born Workers: Some Evidence for Spain. FEDEA Working Paper No. 2004-17. FEDEA.

ČSÚ [Český statistický úřad], 2010. *Ročenka statistiky trhu práce – 2010* [online]. Praha: ČSÚ, 15.11.2010 [cit. 09.04.2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/rocenka-statistiky-trhu-prace-2010-sw0yt2qdrv>.

ČSÚ [Český statistický úřad], 2014a. 1. *Vnitřní migrace v České republice v letech 2001 – 2007* [online]. Praha: ČSÚ, 20.12.2014 [cit. 25.03.2016]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/13-1135-08-2001_az_2007-1_3__stehovani_mezi_kraji.

ČSÚ [Český statistický úřad], 2014b. *Sčítání lidu, domů a bytů - Pramenné dílo - 2011* [online]. Praha: ČSÚ, 20.12.2014 [22.04.2016]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/24000-13-n_2013-030101.

ČSÚ [Český statistický úřad], 2015a. *Demografické ročenky (pramenná díla) 2009 – 1990* [online]. Praha: ČSÚ, 22.01.2015 [cit. 27.03.2016]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie_2009_1990.

ČSÚ [Český statistický úřad], 2015b. *Regionální výstupy - Ročenky* [online]. Praha: ČSÚ, 23.02.2015 [02.04.2016] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/krajske-rocenky>.

ČSÚ [Český statistický úřad], 2015c. *Zaměstnanost, nezaměstnanost* [online]. Praha: ČSÚ, 13.04.2015 [cit. 28.3.2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/xa/zamestnanost-xa>.

ČSÚ [Český statistický úřad], 2015d. *Česká republika od roku 1989 v číslech* [online]. Praha: ČSÚ, 28.7.2015 [cit. 29.3.2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech#05>.

ČSÚ [Český statistický úřad], 2015e. *Trh práce v ČR – časové řady – 1993 – 2004* [online]. Praha: ČSÚ, 13.10.2015 [26.03.2016]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/trh-prace-v-cr-casove-rady-1993-az-2014>.

ČSÚ [Český statistický úřad], 2015f. *Demografické ročenky (pramenná díla) 2010 – 2014* [online]. Praha: ČSÚ, 21.12.2015 [02.04.2016] Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/casova_rada_demografie.

ČSÚ [Český statistický úřad], 2016. *Časové řady základních ukazatelů statistiky práce – únor 2016* [online]. Praha: ČSÚ, 23.02.2016 [28.03.2016] Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/casove-rady-zakladnich-ukazatelu-statistiky-prace-unor-2016>.

DICKEY, Heather, 2014. The Impact of Migration on Regional Wage Inequality: A Semiparametric Approach. *Journal of Regional Science*, 54(5), 893–915. DOI: 10.1111/jors.12127.

DRBOHLAV, Dušan, 1994. Hlavní důvody a důsledky mezinárodní migrace obyvatelstva. *Sborník ČGS*, 99(3), 151–162.

DUSTMANN, Christian, Francesca FABBRI a Ian PRESTON, 2005. The Impact of Immigration on the British Labour Market. *The Economic Journal*, 115(507), F324–F341. DOI: 10.1111/j.1468-0297.2005.01038.x

EHRENBERG, Ronald G. a Robert S. SMITH, 2011. *Modern Labor Economics: Theory and Public Policy*. 11th ed. United States of America: Pearson Education. ISBN 978-0-13-254064-3.

ENCHAUTGUI, María E., 1997. Immigration and County Employment Growth. *Population Research and Policy Review*, 16(5), 493–511. ISSN 1573-7829.

FIDRMUC, Jan, 2004. Migration and Regional Adjustment to Asymmetric Shocks in Transition Economies. *Journal of Comparative Economics*, 32 (2), 230–247. DOI: 10.1016/j.jce.2004.02.011.

FIDRMUC, Jan, 2004a. Labor Mobility during Transition: Evidence from the Czech Republic. *Journal of Labor Market Research*, 37(4), 437–450. ISSN 1614-3485.

- FIDRMUC, Jan a Peter HUBER, 2007. Willingness to Migrate in the CEECs: Evidence from the Czech Republic. *Empirica*, 34(4), 351–369. DOI: 10.1007/s10663-006-9028-6.
- FRIEDBERG, Rachel M., 2001. The Impact of Mass Migration on the Israeli Labor Market. *The Quarterly Journal of Economics*, 116(4), 1373–1408. DOI: 10.1162/003355301753265606.
- HENIG, David, 2007. Migrace. *AntropoWebzin*, 2-3, 35–41. ISSN 180–8807.
- HORVÁTH, Roman, 2006. Mezuregionální migrace v České republice: Role likviditních omezení. *IES WP 2006/6*. Institut ekonomických studií Univerzity Karlovy v Praze.
- IOM [International Labor Organization], 2004. *Výkladový slovník migrační terminologie* [online]. Praha: IOM, 2004 [cit. 21.2.2016]. Dostupné z: http://www.iom.cz/files/Vykladovy_slovník_migracni_terminologie_IOM.PDF.
- JUÁREZ, Juan Pablo, 2000. Analysis of Interregional Labor Migration in Spain Using Gross Flows. *Journal of Regional Science*, 40(2), 377–399. DOI: 10.1111/0022-4146.00179.
- KOCZOR, Pavel, 2013. Trh práce, pracovní migrace a politika zaměstnanosti ČR po roce 2011. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1930-2.
- LIVCHITS, Veniamin N. a Vladislav V. TOKAREV, eds., 2009. *Systems Analysis and Modeling of Integrated World Systems - Volume 2*. Paris: EOLSS. ISBN: 978-1-84826-089-4.
- LONGHI, Simonetta, Peter NIJKAMP a Jacques POOT, 2006. The Impact of Immigration on the Employment of Natives in Regional Labour Markets: A Meta-Analysis. *IZA Discussion Papers NO. 2044*. Institute for the Study of Labor (IZA).
- MASSEY, Douglas S. et al., 1993. Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431–466. DOI: 10.2307/2938462.
- MINCER, Jacob, 1978. Family Migration Decisions. *Journal of Political Economy*, 86(5), 749–773. DOI: 10.3386/w0199.
- MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY, 2016. *Terminologický slovník* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2016 [cit. 25.2.2016]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník.aspx..>
- ÖBERG, Sture 1995. Theories on Interregional Migration: An Overview. *IIASA Working Paper*.
- PALÁT, Milan, 2013. *Ekonomické aspekty mezinárodní migrace: Teorie a praxe v Evropské unii*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o. ISBN 978-80.7418-161-0.
- PALÁT, Milan. 2014. *Determinanty vzniku migrace a statistiky cizinců v Evropské unii*. Ostrava: KEY Publishing s.r.o. ISBN 978-80-7418-228-0.
- PALETA, Tomáš a Monika JANDOVÁ, 2010. Gravitační model vnitřní migrace v ČR. *Working Paper č. 13/2010*. Centrum výzkumu konkurenční společnosti české ekonomiky.

PISCHKE, Jörn-Steffen a Johannes VELLING, 1997. Employment Effects of Immigration to Germany: An Analysis Based on Local Labor Markets. *The review of Economics and Statistics*, 79(4), 594–604. DOI: 10.1162/003465397557178.

SJAASTAD, Larry A., 1962. The costs and returns of human migration. *Journal of Political Economy*, 70(5pt2), 80-93. DOI: 10.1086/258726.

SLANÝ, Antonín a kol., 2009. *Ekonomické prostředí a konkurenceschopnost*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-5056-3.

WINTER-EBMER, Rudolf a Klaus F. ZIMMERMANN, 1998. East-West Trade and Migration: The Austro-German Case. *IZA Discussion Paper No. 2*. Institute for the Study of Labor (IZA).

Seznam zkratek

Zkratka	Český název zkratky	Anglický název zkratky
CZ-ISCO	Klasifikace zaměstnání	
ČR	Česká republika	
ČSÚ	Český statistický úřad	
EU	Evropská unie	
FEDEA		Fundación de Estudios de Economía Aplicada
ILO	Mezinárodní organizace práce	International Labor Organization
IOM	Mezinárodní organizace pro migraci	International Organization for Migration
IZA		Institute for the Study of Labor
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj	The Organisation for Economic Co-operation and Development

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 6.5.2016

Oščádalová

Martina Oščádalová

Seznam příloh

Příloha 1 Korelační koeficient obecné míry nezaměstnanosti (%) a počtu vystěhovalých v Moravskoslezském kraji

Příloha 2 Korelační koeficient počtu volných pracovních míst a počtu přistěhovalých v Plzeňském kraji

Příloha 1 Korelační koeficient obecné míry nezaměstnanosti (%) a počtu vystěhovalých v Moravskoslezském kraji

	Obecná míra nezan. (%)	Vystěhovalí
2000	14,3	4 806
2001	14,3	5 113
2002	13,3	5 168
2003	14,7	4 869
2004	14,5	5 079
2005	13,9	5 632
2006	12,0	4 754
2007	8,5	6 319
2008	7,4	6 165
2009	9,7	4 842
2010	10,2	6 049
2011	9,3	5 834
2012	9,5	5 871
2013	9,9	6 038
2014	8,6	6 437
Korelační koeficient		-0,7563354

Zdroj: ČSÚ (2015a, 2015e, 2015f), vlastní zpracování

Příloha 2 Korelační koeficient počtu volných pracovních míst a počtu přistěhovalých v Plzeňském kraji

	Volná pracovní místa	Přistěhovalí
2000	3 431	2 520
2001	3 534	2 741
2002	2 651	2 853
2003	2 550	2 687
2004	4 426	2 695
2005	3 940	2 869
2006	7 214	2 857
2007	14 443	3 221
2008	7 562	3 354
2009	2 078	3 088
2010	2 161	3 099
2011	2 603	2 843
2012	2 395	2 992
2013	2 575	2 975
2014	4 927	2 985
Korelační koeficient		0,44917047

Zdroj: ČSÚ (2015a, 2015f, 2016), vlastní zpracování